

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Beatričės Jasinskaitės
V kurso civilinių ginčų teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas
Tretieji asmenys civiliniame procese
Third parties in Civil procedures

Vadovas: Lekt. Andžej Maciejewski
Recenzentas: Lekt. Albertas Šekštelo

Vilnius
2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamas trečiųjų asmenų instituto veikimas Lietuvos civiliniame procese. Pateikiamas Lietuvoje veikiančio trečiųjų asmenų instituto palyginimas su kitų Vakarų Europos valstybių trečiųjų asmenų institutais. Atsižvelgiant į asmenų procesinį suinteresuotumą, tai yra trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus procese ir trečiuosius asmenis nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų, darbe bus aptiriamos kiekvienai trečiojo asmens rūšiai tenkančios teisės ir pareigos, pagrindai bei tvarka, kuriais vadovaudamasis trečiasis asmuo gali įstoti į procesą. Vadovaujantis teismų precedentais, analizuojamos problemos, su kuriomis trečiųjų asmenų institutas susidūrė per pastaruosius du dešimtmečius nuo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso įsigaliojimo.

Pagrindiniai žodžiai: tretieji asmenys civiliniame procese, tretieji asmenys, trečiųjų asmenų institutas, trečiųjų asmenų teisės ir pareigos civiliniame procese.

ANNOTATION AND KEY WORDS

The study investigates the operation of the institute of third parties in civil procedures of Lithuania. A comparison of the institute of third parties operating in Lithuania with the institutes of third parties of other Western European countries is presented. The work will discuss the rights and the obligations of each type of third party, the grounds, and procedures for the third party to intervene depending on the procedural interest of persons, i.e., those who make independent claims in the proceedings and those who do not make independent claims. The problems encountered by the institute of third parties during the last two decades since the entry into force of the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania are analysed according to the court precedents.

Key words: third parties in civil procedures, third person, development of third-party institute, right and duties of third party in civil dispute.

TURINYS

ĮVADAS	4
1. TREČIŪJŲ ASMENŲ SAMPRATA	7
1.1. Trečiųjų asmenų instituto sampratos raida civilinio proceso teisėje	7
1.2. Trečiųjų asmenų instituto samprata Vakarų Europos valstybių civilinio proceso teisėje – palyginimas	11
2. TRETIEJI ASMENYS, PAREIŠKIANČIŲ SAVARANKIŠKUS REIKALAVIMUS	17
2.1. Trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, požymiai ir jų atskyrimas nuo ieškovų ar bendrininkų instituto	17
2.2. Trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus įstojimo į procesą, pagrindai ir tvarka	19
2.3. Trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus dėl ginčo dalyko, procesinės teisės ir pareigos	25
3. TRETIEJI ASMENYS, NEPAREIŠKIANČIŲ SAVARANKIŠKŲ REIKALAVIMŲ ...	29
3.1. Trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškus reikalavimų, bruožai bei jų atskyrimas nuo bendrininkų bei netinkamos šalies	29
3.2. Trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškus reikalavimų, įstojimo į procesą pagrindai ir tvarka	33
3.3. Trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškus reikalavimų dėl ginčo dalyko, procesinės teisės ir pareigos	40
IŠVADOS	44
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	46
SANTRAUKA	50
SUMMARY	51

IVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje tiesiogiai įtvirtinta: „Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo teismai.“ Nepaisant to, vykstant realiam teismui procesui apsiriboti pozicija, jog tinkamu teisingumo principo įgyvendinimu suinteresuoti tik teisėjai, būtų klaidinga, teisingumo principo įgyvendinimas turi ypatingą reikšmę ir proceso šalims. Nors dažniausiai materialinį ir procesinį suinteresuotumą bylos baigtimi turi pagrindinės bylos šalys – ieškovas ir atsakovas, – nereikėtų pamiršti ir kitų proceso dalyvių, kuriems dėl vienokios ar kitokios bylos baigties gali kilti atitinkamos materialinės ar procesinės pasekmės. Į tokių asmenų sąrašą patenka ir į procesą savo valia įstojantys ar įtraukiami tretieji asmenys, kurių instituto būtinumas įtvirtintas EŽTK 6 str.

Trečiųjų asmenų procesinė padėtis skiriasi nuo kitų byloje dalyvaujančių asmenų, tad tinkamas procesinės padėties identifikavimas turi ne tik praktinę, bet ir teorinę reikšmę. Pastebėtina, jog skiriasi ir trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus bei nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, procesinė padėtis. Tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, turi ieškovo teises ir pareigas (CPK 46 str. 2 d.) ir į bylą gali įstoti savo valia (CPK 46 str. 1 d.), o tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, į bylą gali įstoti ne tik savo valia, bet ir būti įtraukiami dalyvauti byloje motyvuotu šalių prašymu arba teismo iniciatyva (CPK 47 str. 1 d.). Atsižvelgiant į trečiųjų asmenų atsiradimo procese skirtumus, teismo teisės trečiųjų asmenų atžvilgiu yra skirtingos, t. y. per teisminį procesą teismas neturi teisės į bylos nagrinėjimą įtraukti trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, nes tokie asmenys dėl ginčo dalyko į bylą gali įstoti tik savo valia (CPK 46 str. 1 d.). Teismui šiuo atveju įstatymu suteikiama priimti tik procesinį sprendimą arba įtraukti nutartį, arba atsisakyti įtraukti juos į procesą (CPK 46 straipsnio 3 dalis). Toks teisinis reglamentavimas atspindi dispozityvumo principo įgyvendinimą (CPK 13 str.), kuris užtikrina šalių ir kitų proceso dalyvių laisvą disponavimą jiems priklausančiomis procesinėmis teisėmis, tačiau kartu tai padeda užtikrinti ir teisingą procesinės padėties nustatymą, kuris lemia proceso dalyviui teikiančias teises ir pareigas, taip pat kokius teisių gynimo veiksmus procese jam bus leidžiami. Atitinkamai padėtis nulems, kokios materialinės ir procesinės pasekmės teks tretiesiems asmenims.

Šio magistro darbo tikslas visapusiškai išanalizuoti trečiųjų asmenų institutą ir apibrėžti pagrindus, pagal kuriuos turėtų būti nustatomas poreikis asmenį įtraukti į procesą kaip suinteresuotą trečiąjį asmenį.

Darbo tikslui pasiekti keliami uždaviniai:

1. Pateikti trečiųjų asmenų sampratą Lietuvos civilinio proceso teisėje.
2. Lietuvos civilinio proceso teisėje suformuotą trečiųjų asmenų institutą palyginti su Vakarų Europos valstybių suformuotais trečiųjų asmenų institutais.
3. Atskleisti trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus dėl ginčo dalyko, ir trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, teises ir pareigas, įstojimo į procesą tvarką ir pagrindus.
4. Pateikti esminius požymius, skiriančius trečiuosius asmenis nuo kitų byloje dalyvaujančių asmenų.
5. Aptarti šiame institute kylančius iššūkius, nagrinėjant suformuotą teismų praktiką.

Darbo objektas yra civiliniame procese dalyvaujantys tretieji asmenys, turintys atitinkamas teises ir pareigas.

Darbo originalumas

Nuo 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, tačiau nuo naujojo kodekso įsigaliojimo dienos trečiųjų asmenų institutas nebuvo detalai išnagrinėtas pavieniame moksliniame darbe. Tai patvirtina moksliniai darbai, kuriuose paminima su trečiųjų asmenų neįtraukimu į civilinį procesą susijusi problematika, vienas jų – Esteros Miežytės magistro darbas „Proceso atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese“, kuriame primenama, kad tretieji asmenys, kaip ir šalys, gali paduoti prašymus dėl bylos atnaujinimo, jei jie nebuvo įtraukti į procesą (Miežytė, 2016, p. 7). Kituose šaltiniuose taip pat minimos bendrosios trečiųjų asmenų teisės, kuriomis jie gali naudotis proceso metu, tokios kaip teisė procese sudaryti taikos sutartį (Kavaliauskienė, 2010, p. 118). Verta pastebėti, kad detalesnę trečiųjų asmenų instituto analizę, bet tik tam tikrais klausimais, galima rasti civilinio proceso teisės vadovėliuose, išleistuose 1997 m., 2003 m., 2005 m. Tačiau svarbu pastebėti, kad nė viename darbe nepateikta aktuali trečiųjų asmenų instituto analizė, leidžianti suprasti pagrindines šių asmenų teises ir pareigas bei iššūkius, su kuriais institutas susiduria paskutinį dešimtmetį. Tad šiame darbe bus aptarti prieš tai įvardyti klausimai.

Metodai

Anksčiau paminėtiems uždaviniams įgyvendinti darbe naudojami keli metodai. Siekiant atskleisti trečiųjų asmenų institutą, pirmiausia darbe naudojamas **lingvistinis** teisės aiškinimo metodas, kuris padeda suprasti skirtumus tarp civilinėje teisėje vartojamos trečiojo asmens sąvokos bei to paties žodžių junginio, vartojamo civilinio proceso teisėje. **Teleologiniu** metodu siekiama pristatyti trečiojo asmens instituto paskirtį, žvelgiant į bendrą civilinio proceso perspektyvą. Pasitelkiant **precedentinį** bei **analitinį** metodus, siekiama atskleisti instituto reikšmę bei kylančias problemas per suformuotą teismų praktiką. **Aprašomuoju** metodu aiškinami teisės aktai, reguliuojantys trečiųjų asmenų instituto ir bendrai civilinio proceso veiklą. Siekiant pateikti europinį trečiojo asmens instituto paveikslą, **lyginamuoju** teisės aiškinimo metodu analizuojama šio instituto teisinė sistema keliose Vakarų Europos valstybėse.

Svarbiausi šaltiniai

Vienas pagrindinių šaltinių – Lietuvos Respublikos įstatymas, reglamentuojantis trečiųjų asmenų institutą, – Lietuvos civilinio proceso kodeksas. Kitų ES valstybių narių, tokių kaip Vokietijos, Prancūzijos, civilinio proceso kodeksai. UNIDROIT civilinio proceso principai. Šiame darbe taip pat bus nagrinėjama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei žemesnių instancijų teismų praktika. Nors aprašant darbo originalumą nurodyta, kad trečiojo asmens institutas anksčiau nagrinėtas tik pavieniais aspektais, remiamasi Lietuvos bei užsienio valstybių teisės mokslininkų darbais.

1. TREČIŪJŲ ASMENŲ SAMPRATA

1.1. Trečiųjų asmenų instituto sampratos raida civilinio proceso teisėje

Tyrinėjant trečiųjų asmenų institutą, naudinga pažvelgti į jo istorinę pradžią. Visų pirma, trečiųjų asmenų institutas yra intervencinio principo, sukurto kanonų teisės laikotarpiu, išraiška. Šis institutas jau 1596 m. reglamentuotas Kanonų kodekse ir leido suinteresuotai šaliai įstoti į bylą bet kurioje proceso stadijoje tiek siekiant ginti savo teises, tiek prisidėti prie vienos iš ginčo šalių teisių gynimo (*Code of Canon Law*, 1587–1597).

Aprašant trečiųjų asmenų instituto genezę, svarbu pastebėti, kad institutas buvo žinomas ir tarpukario Lietuvoje, jis 1864 m. reglamentuotas Civilinės teisenos įstatyme, kuriame buvo nurodytos dvi trečiųjų asmenų rūšys: trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus, galimybė įstoti į bylą ir trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, procesinė padėtis ir įstojimo į bylą tvarka (Driukas, Valančius, 2005, p. 625). Tad galime teigti, kad trečiųjų asmenų institutas nėra naujas šių dienų teisės sistemos kūrinys, priešingai – tai jau ilgą laikotarpį teisės sistemoje veikiantis darinys.

Siekiant atskleisti trečiųjų asmenų sampratą dabartinėje Lietuvos civilinio proceso sistemoje, pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 37 straipsnį, kuriame apibrėžiama, kas yra civilinėje byloje dalyvaujantys asmenys. Pirmoji aukščiau paminėto straipsnio dalis apibrėžia, jog tai proceso dalyviai, turintys suinteresuotumą bylos baigtimi. Iš to vedama ir antroji minimo straipsnio dalis, kurioje konkrečiai įvardijami civilinio proceso subjektų pavadinimai: šalys (ieškovas ir atsakovas), tretieji asmenys ir kt. Analizuodami šį CPK straipsnį, aiškiai suprantame, kad didžiausias dėmesys turėtų būti kreipiamas į hierarchiškai straipsnio dalyse aukščiau įvardytas proceso šalis (ieškovo ir atsakovo), tačiau kitas ne mažiau svarbus proceso dalyvis – tretieji asmenys. Atsižvelgti į tai, kad dažniausiai materialinių santykių struktūra yra daug sudėtingesnė ir jos subjektinei sudėčiai būtinas atitinkamas proceso teisės institutas, apimantis ne tik pagrindines proceso šalis, bet ir sudarantis sąlygas visiems suinteresuotiems materialinių santykių subjektams dalyvauti procese ir ginti savo teises, trečiųjų asmenų institutas atlieka būtent šią funkciją (V. Mikelėnas et al. 1997, p. 185).

Norint tinkamai pateikti trečiųjų asmenų sampratą, vertėtų atkreipti dėmesį į suformuotus trečiųjų asmenų instituto tikslus:

- 1) Ekonomiškesnio ir koncentruoto proceso siekis, norint sumažinti šalių ir teismo darbo sąnaudas. Sudarant galimybę dalyvauti procese ir tretiesiems asmenims, siekiama išvengti dar vieno papildomo proceso dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, be to, iš esmės gali būti palengvinamas regresinis procesas (Laužikas et al. 2003, p. 277).
- 2) Išvengiama prieštarų sprendimų keliose bylose. Tai galima sieti su poreikiu užtikrinti teisinės sistemos stabilumą, atžvelgiant į tai, kad tinkamai į bylą įstojęs ar įtrauktas trečiasis asmuo nebeturės pagrindo pradėti naujo proceso dėl to paties dalyko tuo pačiu pagrindu, nes sudaroma galimybė klausimą išspręsti dalyvaujant procese, turint trečiojo asmens statusą.
- 3) Asmenys, turintys materialinį suinteresuotumą bylos baigtimi, tačiau nesantys pagrindinėmis bylos šalimis (ieškovu ar atsakovu), gauna galimybę apginti asmeninius arba prisidėti apginant vienos iš šalių interesus. Taip sudaroma galimybė užkirsti kelią nenumatytoms aplinkybėms, kurių pasekmės atitinkamai kiltų priėmus galutinį sprendimą byloje, jei ginčas būtų išspręstas tretiesiems asmenims nedalyvaujant procese.

Atsižvelgiant į prieš tai nurodytus trečiojo asmens instituto tikslus, svarbu įvardyti, jog šiems tikslams pasiekti tretieji asmenys skirstomi į dvi rūšis. Žinomos net kelios mokslininkų nuomonės, koku pagrindu įstatymų leidėjas įtvirtino tokį skirstymo reglamentavimą, tačiau, magistro darbo autorės nuomone, visi skirtingi teisės mokslininkų pateikti pagrindimai atsispindi teismų suformuotuose precedentuose, tad vieno konkretaus pagrindo išskyrimas nepadėtų suprasti tokiu skirstymu siekiamų tikslų. Aktualu išnagrinėti tris plačiausiai žinomus pagrindimo argumentavimus, tai profesoriaus Valentino Mikelėno suformuota pozicija, kad trečiųjų asmenų skyrimo į grupes pagrindas yra materialinių teisinių santykių tarp trečiojo asmens ir šalių pobūdis bei trečiojo asmens suinteresuotumas bylos baigtimi (Mikelėnas, 1997, p. 185). Kita nuomonė grindžia, kad asmenų skirstymas priklauso nuo asmenų ryšio su teisme nagrinėjamu materialiuoju teisiniu ginču. Profesoriaus M. A. Vikut nuomone, skiriasi trečiųjų asmenų įstojimo į procesą pagrindas ir suinteresuotumas bylos baigtimi, dėl šios priežasties tretieji asmenys skirstomi į dvi rūšis (Driukas, Valančius, 2005, p. 619):

- 1) Trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus (CPK 46 str.).
- 2) Trečiuosius asmenis, nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų (CPK 47 str.).

Apibendrinant galima teigti, kad toks trečiųjų asmenų suskirstymas nulemtas materialinių teisinių santykių su proceso šalimis ar vienos iš šalių įvairiapusiškumo ir skirtingo trečiųjų

asmenų suinteresuotumo bylos baigtimi laipsnio. Atitinkamai tokio suinteresuotų asmenų suskirstymo pagrindas yra materialijų teisinių santykių tarp trečiojo asmens ir šalių pobūdis, asmens suinteresuotumo bylos baigtimi laipsnis, taip pat trečiojo asmens valia pareikšti savarankišką reikalavimą jau pradėtoje byloje. Svarbu pastebėti, kad nors abiejų rūšių asmenų siekis sutampa, tai yra poreikis apginti savo materialiąsias subjektines teises ir interesus, būdai, kuriais siekiama įgyvendinti šią teisę, iš esmės skiriasi. Šiuos būdus išskirsime ir aptarsime kitose magistro darbo dalyse.

Kalbant apie trečiuosius asmenis, privalu paminėti jiems tenkančias teises ir pareigas. Atkreiptinas dėmesys, kad tretieji asmenys yra proceso dalyviai, priskiriami prie kitų byloje dalyvaujančių asmenų. Pagal CPK 38 ir 41 straipsnius tretiesiems asmenims suteikiami tapatūs teisnumo ir veiksnio reikalavimai, kaip ir kitiems proceso dalyviams, tačiau verta paminėti ir kitas teises bei pareigas, tenkančias šiems asmenims. Pagrindinės teisės ir pareigos nurodytos CPK 42 str. 1 d. ir 5 d. Išskiriant trečiųjų asmenų teises svarbu pabrėžti, kad teisės, tenkančios trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, ir trečiajam asmeniui, nepareiškiančiam savarankiškų reikalavimų, skiriasi ir atitinkamai yra nurodytos CPK 46 str. ir 47 str. Teisės, bendrai tenkančios tretiesiems asmenims, neišskiriant pagal suinteresuotumo pobūdį: teisė susipažinti su bylos medžiaga, daryti ir gauti jos išrašus bei kopijas (skaitmenines kopijas), pareikšti nušalinimus, teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus, užduoti klausimus kitiems byloje dalyvaujantiems asmenims, liudytojams ir ekspertams, pateikti prašymus, duoti teismui paaiškinimus žodžiu ir raštu, teikti argumentus ir samprotavimus visais nagrinėjant bylą kylančiais klausimais, prieštarauti kitų dalyvaujančių byloje asmenų prašymams, argumentams ir samprotavimams, gauti teismo sprendimų, įsakymų, nutarčių ar nutarimų patvirtintas kopijas (skaitmenines kopijas), apskųsti teismo sprendimus bei nutartis, naudotis kitomis procesinėmis teisėmis, kurias šalims suteikia CPK. Kalbant apie trečių asmenų pareigas, esminės yra įvardytos CPK 42 str. 5 d.: šalys, tarp kurių ir tretieji asmenys, „<...> priklausančiomis procesinėmis teisėmis privalo naudotis sąžiningai, privalo veikti siekdamas, kad byla būtų išnagrinėta greitai ir teisingai, domėtis nagrinėjamos bylos eiga, pasirūpinti tinkamu atstovavimu, pateikti įrodymus, pranešti teismui apie ketinimą nedalyvauti teismo posėdyje ir nurodyti nedalyvavimo priežastis. Kai šalys teismo posėdyje dalyvauti pageidauja, bet negali dėl svarbių priežasčių, turi iš anksto teismui pateikti prašymą atidėti bylos nagrinėjimą, nurodyti svarbias priežastis ir pridėti tai patvirtinančius įrodymus. Be to, šalys turi ir kitas šiame Kodekse ir kituose įstatymuose numatytas procesines pareigas“. Pažymėtina,

jog trečiojo asmens, kaip ir kitų byloje dalyvaujančių asmenų, teisės ir pareigos dažniausiai koreliuoja, tai iliustruoja ir suformuota teismų praktika. Viena tokių – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas, jog Lietuvos Respublikos teismų viešųjų elektroninių paslaugų teikimo taisyklių (toliau – Taisyklės) 7.2 punkte nustatyta, kad paslaugų gavėjas, analizuojamu atveju byloje dalyvavęs kaip trečiasis asmuo, aktyvuodamas paskyrą (pirmą kartą prisijungia prie EPP sistemos ir autentifikuoja minėtų Taisyklių nustatyta tvarka), patvirtina, kad susipažino su minėtomis Taisyklėmis ir sutinka laikytis jų sąlygų (esant šiam sutikimui taip pat laikoma, kad paslaugų gavėjas sutiko gauti procesinius dokumentus savo paskyroje). Taigi toks galiojančio sutikimo pateikimas procesinius dokumentus gauti savo EPP sistemos paskyroje patvirtina tinkamą teismo informavimo būdą ir trečiojo asmens pareigą, siekiant būti tinkamai informuotam, naudoti ir tikrinti paskyrą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-182-916/2020).

Aptarus trečiųjų asmenų instituto genezę, tikslus bei tretiesiems asmenims tenkančias teises ir pareigas, taip pat siekiant apibrėžti trečiųjų asmenų institutą, neišskiriant trečiųjų asmenų į pareiškiančius teismui savarankiškus reikalavimus ir nepareiškiančius, reikia pažymėti:

- 1) Tretieji asmenys nėra ginčo iniciatoriai ir visada įstoja jau į tarp šalių prasidėjusį ginčą. Tai reiškia, kad juos į procesą kartu su ieškiniu gali įtraukti ieškovas arba kiti byloje dalyvaujantys asmenys (išskyrus trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus). Teismas savo iniciatyva gali įtraukti trečiuosius asmenis, nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų. Taip pat asmenys, sužinoję apie nagrinėjamą bylą, galinčią paveikti jų subjektines teises ir interesus, gali prašyti teismo įtraukti į civilinę bylą kaip suinteresuotus trečiuosius asmenis.
- 2) Turi tikslą ginti savo subjektines teises, kadangi teismo sprendimas gali tiesiogiai ar netiesiogiai paveikti trečiųjų asmenų teises, pareigas, interesus. Teisinis suinteresuotumas gali pasireikšti tuo, kad, esant ginčijamam materialiniam santykiui tarp bylos šalių, su tuo gali būti susietas ir trečiasis asmuo. Tai reiškia, kad byloje gali būti priimtas sprendimas, pagal kurį vienai iš šalių arba pačiam trečiajam asmeniui gali kilti pasekmės, nulemiančios materialiosios padėties pablogėjimą.
- 3) Tretieji asmenys turi pagrindines dalyvaujančių byloje asmenų teises ir pareigas, kurios atitinkamai yra tapačios prieš tai darbe aprašytoms teisėms ir pareigoms, įtvirtintoms CPK 42, 46 ir 47 straipsnių dalyse.

- 4) Dažniausiai ginčijamo materialinio santykio subjektai ir jų materialiniai santykiai su viena iš šalių yra kitokie.
- 5) Trečiųjų asmenų interesai su šalių interesais dažniausiai nesutampa. Tai tokie atvejai, kai tretieji asmenys gali sumažinti ieškovo ir atsakovo galimybes visiškai patenkinti savo reikalavimus, kai tretieji asmenys pareiškia savarankiškus reikalavimus procese. Tačiau galimos išimtys, kai tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, prisideda prie ieškovo ar atsakovo ir padeda ginti vienos iš šalių interesus, atitinkamai apgindami ir savo interesus.

Taigi atsižvelgus į prieš tai aptartus trečiuosius asmenis apibūdinančius bruožus bei kitas savybes, apibūdinančias juos procese, darytina išvada, jog trečiuosius asmenis reikėtų apibūdinti kaip byloje dalyvaujančius asmenis, kurie įstoja arba yra teismo įtraukiami į jau prasidėjusį procesą ir siekia apginti savo subjektnes teises ir interesus esant nesutapimui su nė vienos iš šalių interesais arba gali prisidėti ginant vienos iš šalių teises ir interesus.

1.2. Trečiųjų asmenų instituto samprata Vakarų Europos valstybių civilinio proceso teisėje – palyginimas

Pirmiausia, kalbant apie tarptautinį reguliavimą, reikšminga paminėti 1995 m. Lietuvoje ratifikuotą Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją (toliau – EŽTK), kurios 6 straipsnio 1 dalis įpareigoja valstybes kiekvienam asmeniui užtikrinti veiksmingą teisę kreiptis į teismą. Kalbant apie tai, svarbu atkreipti dėmesį ir į Europos žmogaus teisių teismo (toliau – EŽTT) praktiką, kurioje suformuoti bendrieji principai dėl asmens teisės į teisingą procesą, atitinkantį šalių lygybės ir rungimosi principus, pagal kuriuos šalių lygybės principas reiškia, kad kiekvienai šaliai turi būti suteikta pagrįsta (protinga) galimybė pristatyti savo bylą – įskaitant įrodymus – sąlygomis, kurios nepastatytų šalies į kur kas nepalankesnę nei priešingos šalies padėtį. Procesio rungimosi principas apima šalių galimybę ne tik pateikti įrodymus savo reikalavimams pagrįsti, bet ir teisę žinoti bei komentuoti visus pateiktus įrodymus ar pastabas, siekiant paveikti teismo sprendimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *3K-3-21/2010*).

Konkrečiai išskiriant trečiųjų asmenų institutą, naudinga būtų apžvelgti ir su institutu susijusį kitose Vakarų Europos valstybėse įtvirtintą reguliavimą. Pirmiausia svarbu pastebėti, kad kurį laiką tiek ES valstybėse narėse, tiek valstybėse, siekiančiose tapti narėmis, teismų organizacija, jurisdikcija bei proceso taisyklės buvo individualios, būdingos tam tikrai valstybei. Tačiau jau

1994 m. buvo pateikti ES valstybių narių įstatymų ir taisyklių, susijusių su tam tikrais civilinio proceso teisės aspektais, harmonizavimo principai (Storme, 1994, p. 2).

Dar vienas projektas, kuriuo siekta suvienodinti civilinio proceso ir materialinės teisės reguliavimą, kai kildavo teisinės kolizijos, Tarptautinės privatinės teisės unifikavimo instituto (toliau – UNIDROIT) 2000 m. pristatyti *Principles and Rules of Transnational Civil Procedure* (toliau – UNIDROIT principai). UNIDROIT principai turi ypatingą reikšmę civilinio proceso moksle, taip pat šių UNIDROIT principų netaikymas gali būti laikomas abejingumu procedūrų atžvilgiu (Andrews, 2012, p. 21). UNIDROIT 12-as principas reguliuoja trečiųjų šalių įsikišimą į procesą, antras šio principo punktas nustato, kad asmuo, manantis, kad jo interesai susieti su ginčo dalyku, gali prašyti teismo įtraukti jį į procesą. Kituose punktuose nurodoma, kad pats teismas ar viena iš ginčo šalių turi teisę suinteresuotam asmeniui pateikti kvietimą įstoti į procesą, taip pat pats teismas savo iniciatyva arba šalių teikimu gali reikalauti asmens įrodyti savo suinteresuotumą. Pastebėtina, kad teismas, prieš įtraukdamas suinteresuotą asmenį į procesą, privalo pasitarti su proceso šalimis (UNIDROIT principai). Lietuvos civilinio proceso teisėje galime rasti panašų reguliavimą, susijusį su trečiųjų asmenų įstojimu į procesą. CPK 46 ir 47 straipsniai numato, kad trečiasis asmuo į bylą gali įstoti iki baigiamųjų kalbų pradžios, taip pat išskiriama, kad tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, gali būti įtraukiami dalyvauti byloje motyvuotu šalių prašymu arba teismo iniciatyva. Atsižvelgiant į UNIDROIT principo punktą, analogiškai Lietuvos civiliniame procese egzistuoja poreikis nurodyti įstojimo į procesą pagrindą ir tokio pagrindo pagrįstumo būtinumą, kadangi priešingu atveju teismas turi teisę nutartimi atsisakyti trečiąjį asmenį įtraukti į procesą arba motyvuota nutartimi pašalinti iš proceso (CPK, 2011, 46–47 str.). Tačiau, vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika, teismas, spręsdamas trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, įtraukimo klausimą, negali reikalauti, kad asmuo pagrįstų savo dalyvavimą byloje tuo, kad byla turės tiesioginės įtakos jo materialiosioms teisėms ir pareigoms, nes tokie padariniai būdingi tik bylos šaliai arba trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-21/2010). Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad CPK nerandama norma, kurioje būtų reglamentuotas privalomumas prieš įtraukiant trečiąjį asmenį į procesą pasitarti su proceso šalimis. Apie poreikį prieš teismui įtraukiant suinteresuotą asmenį pasitarti su šalimis teismų praktikoje taip pat nėra pasisakyta. Taigi, galime daryti pagrįstą išvadą, jog Lietuvos civilinio proceso

sistemoje įtvirtintas teisinis reguliavimas skiriasi nuo UNIDROIT 12-ame principu numatytos teismo pareigos poreikio pasitarti su šalimis prieš įtraukiant trečiąjį asmenį aspektu. Tačiau, vadovaujantis CPK 47 str. 5 d., bylos šalys turi teisę reikšti prašymą dėl byloje dalyvaujančio trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, pašalinimo iš proceso, tad galime traktuoti, kad bylos šalims suteikiama galimybė pateikti poziciją dėl trečiojo asmens dalyvavimo procese, tačiau, magistro darbo autorės nuomone, tokiu būdu nėra užtikrinamas proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principo įgyvendinimas, nes laikotarpis, per kurį turi būti pateikiamas prašymas pašalinti tokį asmenį, nėra reglamentuojamas. Tokiu atveju vienai iš bylos šalių pateikus prašymą pašalinti trečiąjį asmenį jau pradėjus teisme bylą nagrinėti iš esmės, paminamas ekonomiškumo principas, kadangi, aptarus tokį klausimą su bylos šalimis per parengiamuosius teismo posėdžius, atsirastų didesnė galimybė išvengti vienos iš proceso šalių prašymo atitinkamai pašalinti trečiuosius asmenis jau nagrinėjant bylą iš esmės ir būtų sudaroma proceso vilkinimo kliūtis.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos civilinio proceso sistema paremta „socialiojo civilinio proceso modeliu, būdingu daugeliui Europos valstybių, labiausiai atsispindinčiu Austrijos civilinio proceso teisėje“ (Civilinio proceso kodekso projekto aiškinamasis <...>, 2001), būtų naudinga paanalizuoti Vokietijos ir Prancūzijos civilinio proceso sistemoje įtvirtintą trečiųjų asmenų įstojimo į procesą bei veikimo procese pagrindinius imperatyvus, vadovaujantis tuo, jog germanų šalių teisinis reguliavimas, susijęs su trečiųjų asmenų dalyvavimu civiliniame procese, yra gana panašus. Pavyzdžiui, tiek Vokietijos, tiek Austrijos civilinio proceso kodeksuose įtvirtinta, kad asmenys, įstoję į jau prasidėjusį procesą tarp ginčo šalių, turi įrodyti savo, kaip suinteresuoto asmens, įtraukimo į procesą pagrįstumą. Trečiasis asmuo, turintis subjekcinį suinteresuotumą bylos baigtimi, gali įstoti į procesą, siekdamas padėti ginti vienos iš šalių teises, tuo pačiu apginti ir savo teises (Oberhammer, Domej, 2005, p. 103). Vokietijos Federacijos civilinio proceso kodekse *Zivilprozessordnung* (toliau – ZPO), kuris yra sudarytas pagal UNICITRAL pavyzdinį tarptautinį komercinio arbitražo įstatymą, suinteresuotų asmenų įsikišimo į procesą taisyklės įtvirtintos 3 skyriuje, kuriame nurodoma, kad trečioji šalis gali įsikišti, kai asmenys suinteresuoti bylos baigtimi arba ginčo rezultatas gali padaryti įtaką procesui teisiškai, ideologiškai ar ekonomiškai. Pirmas skirtumas, kurį galime matyti ZPO 64 straipsnyje, lyginant su Lietuvos civilinio proceso sistema, yra tas, kad asmuo, įstojantis į procesą su savarankiškais reikalavimais, gali paduoti skundą prieš abi šalis (Mikelėnas, 1997, p. 188). Kitas skirtumas, jog pagrindinė byla gali būti sustabdyta, kol bus priimtas sprendimas

dėl trečiosios šalies įsikišimo į procesą, apie tai informavus abi ginčo šalis. Lietuvoje į procesą įstojus trečiajam asmeniui, bylos nagrinėjimas turi būti pradedamas iš pradžių, išskyrus atvejį, kai naujas į procesą įstojęs byloje dalyvaujantis asmuo pareiškia prašymą, kad byla būtų nagrinėjama toliau (CPK 45 str. 4 d.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-457/2006). Vokietijos civilinės proceso teisės reglamentavimas, numatantis, jog suinteresuotas asmuo gali įstoti bet kurioje civilinio proceso stadijoje, iki kol bus priimtas galutinis sprendimas, iš esmės sutampa su CPK 46 ir 47 straipsniuose numatyta teise tretiesiems asmenims įstoti į procesą iki baigiamųjų kalbų pradžios, tačiau, priešingai nei Lietuvoje, Vokietijoje trečiajam asmeniui suteikiama teisė įstoti į procesą ir apeliacine tvarka. Vokietijos civilinio procese sistemoje trečiasis asmuo, įstojantis palaikyti ginčo šalį, privalo įsitraukti į teisinį ginčą ir naudotis visomis gynybos priemonėmis, tačiau turi teisę reikšti tik tuos priekaištus dėl procesinių teisių pažeidimo, kurie atsirado, kai jis jau buvo įstojęs į procesą. Teisės reikšti prašymus, nušalinimus, vadovaujantis CPK, numatytos ir procese dalyvaujantiems asmenims, tarp kurių ir trečiasis asmuo. Momentas, nuo kurio įgyjama galimybė naudotis šiomis teisėmis, taip pat yra trečiojo asmens įstojimo į procesą atskaitos taškas ir analogiškai dėl teisės pažeidimų procese priekaištus jis gali reikšti atsižvelgiant į tai, ar byla bus nagrinėjama nuo pradžių, ar teismui trečiasis asmuo pateiks prašymą nagrinėti bylą toliau. Trečiajam asmeniui sutikus bylą nagrinėti toliau, sudaroma prielaida, jog trečiasis asmuo sutinka su byloje įvykdytais procesiniais veiksmais jam nedalyvavus. Sprendimą dėl teismui pateikto prašymo neleisti šaliai dalyvauti procese, siekiant palaikyti ginčo šalį, Vokietijos teismas gali priimti po teismo posėdžio, kai išklausomi šalių ir trečiųjų asmenų paaiškinimai. Prisijungti leidžiama, kai asmuo įrodo suinteresuotumą dalyvauti byloje, kol įstojimas į bylą nėra pripažintas nepriimtiniu galutiniame privalomame sprendime, trečiasis asmuo dalyvauja pagrindinėje byloje. Lietuvos proceso teisėje tiesiogiai įtvirtinta, kad asmuo, siekdamas įstoti į procesą trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, statusu, turi įrodyti įstojimo į procesą pagrindą ir kurioje pusėje siekia įstoti (CPK 46–47 str.). Taip pat nurodoma, kad nutartis atsisakyti asmenį įtraukti į procesą trečiuoju asmeniu, pareiškiančiu savarankiškus reikalavimus, neskundžiama atskiruoju skundu, atsižvelgiant į tai, kad asmens neįtraukus į procesą nebus pažeista konstitucinė teisė į teisminę gynybą, kadangi asmuo tebeturės galimybę savarankiškai teismui pateikti ieškinį, siekdamas apginti savo teises. Kitas svarbus aspektas, kad suformuotoje Lietuvos teismų praktikoje galime matyti, jog teismas nutartimi gali pašalinti trečiąjį asmenį iš proceso nepriėmus

galutinio sprendimo ir tiek iš proceso pašalintas asmuo, tiek bylos šalis, pasiūlusi įtraukti asmenį į procesą, turi teisę apeliacine tvarka skųsti šį sprendimą (Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. birželio 20 d nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1916/2011).

Kita vakarų Europos valstybė, kurios trečiųjų asmenų instituto palyginimas su Lietuvoje egzistuojančia sistema būtų naudingas, – Prancūzija. Prancūzijos civilinio proceso kodeksas (toliau – Prancūzijos CPK) yra vienas naujausių reformuotų civilinio proceso kodeksų Europoje. Reformuojant buvo sujungti visi su civiliniu procesu susiję įstatymai nuo 1975 iki 2007 metų (*Legifrance*). Naujajame kodekse asmenų įsikišimo į civilinį procesą procedūra reglamentuojama II skirsnyje. 66 straipsnyje reglamentuojamas trečiojo asmens tikslas įstojant į procesą – tai sujungti reikalavimus ir taip užtikrinti ekonomiškumo principo veikimą procese. Tame pačiame straipsnyje išsikariamas savanoriškas įstojimas į procesą, siekiant užtikrinti savo subjektinių teisių ir interesų gynybą ir nesavanoriškas įtraukimas į procesą, kai trečiasis asmuo prisijungia vienos iš proceso šalių iniciatyva, pateikdamas prašymą teismui. Kaip Lietuvos bei Vokietijos civilinio proceso sistemoje, taip ir Prancūzijos tiek siekiant įtraukti asmenį į procesą, tiek asmeniui savanoriškai norint prisijungti prie bylos reikalinga nurodyti motyvus, kuriais remiantis yra reikalingas tokio asmens dalyvavimas. Vokietijos civilinio proceso sistemos taisyklė, jog byla sustabdoma iki bus priimtas sprendimas dėl trečiojo asmens įstojimo į procesą pagrįstumo ir reikalingumo, yra analogiškas Prancūzijos civiliniame procese reglamentuotai taisyklei. Taip pat svarbu pažymėti, jog tretiesiems asmenims numatomos pareigos analogiškos bylos šalių pareigoms, tokios kaip: pareiga tretiesiems asmenims tinkamai naudotis procesinėmis teisėmis, pateikti dokumentus, susijusius su bylos nagrinėjimu, pateikti įrodymus ir kt. Taip pat gali būti numatomas vienos iš šalių pasikeitimas ieškinyje. Jei ieškovas nesutinka būti pakeistas, asmuo, kuriam iš tiesų priklauso ieškovo teisės, savarankiškai gali įstoti į bylą. Reguliavimas atsikartoja CPK 45 straipsnyje, kuriame nurodoma galimybė netinkamą šalį pakeisti tinkama. Kalbant apie bylinėjimosi išlaidas, verta atkreipti dėmesį, jog Prancūzijos CPK tiesiogiai įtvirtinta, kad teisinės išlaidos bus priskiriamos tam asmeniui, kurio iniciatyva trečiasis asmuo įtraukiamas į procesą. Atsižvelgiant į Lietuvos teisės mokslininko nuomonę dėl trečiųjų asmenų, nepareiškančių savarankiškų reikalavimų, pareigos atlyginti bylinėjimosi išlaidas, nors teismų praktika šioje srityje nėra vienalytė, tai „neturėtų užkirsti kelio teismams, vadovaujantis CPK 47 straipsnio 2 dalimi ir operatyvumo bei ekonomiškumo principais, pagal CPK I dalies VIII skyriaus nuostatas, atsakingus už kitų asmenų bylinėjimosi išlaidas trečiuosius asmenis įpareigoti

atlyginti šias išlaidas“ (Simaitis, 2007, p. 372). Kitas ryškus skirtumas, lyginant Lietuvos trečiųjų asmenų institutą su Prancūzijos, yra tas, kad trečiasis asmuo gali reikšti apeliacinį skundą, vadovaudamasis Prancūzijos CPK 527 straipsniu. Apeliaciniame skunde gali būti nagrinėjami klausimai dėl trečiųjų asmenų įtraukimo arba neįtraukimo į procesą. Vadovaujantis CPK 305 straipsniu Lietuvoje, teisė trečiajam asmeniui pareikšti apeliacinį skundą numatyta tik tokiu atveju, jei jis dalyvavo nagrinėjant bylą, priešingu atveju įgyjama teisė atnaujinti procesą tuo pagrindu, jog asmuo nebuvo įtrauktas į procesą (CPK 305 straipsnis). Svarbu pastebėti, kad Prancūzijos CPK taip pat reglamentuojama, jog tretieji asmenys, nedalyvavę procese, turi teisę skųsti su sprendimu susijusius konkrečius jiems nepalankius sprendimo punktus, tačiau *res judicata* galią sprendimas vis vien įgyja dėl atskirų punktų bylos šalims, analogiškas *res judicata* principo veikimas numatytas CPK 279 straipsnio 4 dalyje.

Taigi, išanalizavus dviejų Vakarų Europos valstybių – Vokietijos ir Prancūzijos – civilinio proceso sistemose įtvirtintas trečiojo asmens instituto taisykles ir palyginus jas su Lietuvos CPK įtvirtintu trečiųjų asmenų institutu, manytina, jog UNIDROIT principų pasitelkimas, siekiant suvienodinti civilinio proceso taisykles ES valstybėse narėse ir šalyse, siekiančiose tapti valstybėmis narėmis, iš tiesų padarė įtaką aptariamo civilinio proceso instituto supanašėjimui tarpvalstybine prasme. Siekiant apibrėžti trečiųjų asmenų institutą, atsižvelgiant į palyginimą, pateiktą prieš tai darbe išanalizavus šalių procesinės teisės kodeksuose įtvirtintas taisykles, galima pagrįstai teigti, kad tretieji asmenys yra byloje dalyvaujantys asmenys, kurių interesai susieti su ginčo dalyku, įstojantys savo valia arba įtraukiami atsižvelgus į bylos šalių prašymus ar teismo iniciatyva. Tiek savarankiškai pareiškiantys valią įsitraukti į procesą, tiek bylos šalių ar teismo iniciatyva įtraukiami tretieji asmenys turi pagrįsti įtraukimo į procesą būtinumą.

2. TRETIEJI ASMENYS, PAREIŠKIANČIUS SAVARANKIŠKUS REIKALAVIMUS

2.1. Trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, požymiai ir jų atskyrimas nuo ieškovų ar bendrininkų instituto

Analizuojant trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus, verta paminėti, jog jie įsitraukia į jau prasidėjusį procesą. Pažymėtina ir tai, jog šis institutas yra vienas iš ekonomiško ir koncentruotumo principų įgyvendinimo būdų civiliniame procese. Tai nulemta to, kad asmenims į prasidėjusį procesą įstoti yra praktiškiau: lengviau nustatyti visas aplinkybes ir galima operatyviau apginti savo interesus, išvengiama skirtingų teismo sprendimų priėmimo ginčiuose dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu (Driukas, Valančius, 2005, p. 626). Taigi, iš esmės tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, yra ieškovai, kadangi tiek ieškovo, tiek trečiojo asmens savarankiškas reikalavimas yra susijęs su tuo pačiu ginčo objektu. Tai atsispindi ir CPK 46 straipsnio 2 dalyje, kurioje nurodoma, kad tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, turi visas ieškovo teises ir pareigas. Tačiau, siekiant tinkamai suprasti trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus, pirmiausia vertėtų išskirti jų pagrindinius požymius (Driukas, Valančius, 2005, p. 626–630):

- 1) Jie įstoja į jau prasidėjusį procesą. Tai reiškia, jog procesas tarp šalių pradėtas ir siekdamas prisijungti trečiasis asmuo turi pateikti reikalavimus, kurie iš esmės nesutampa nė su vienos iš proceso šalių reikalavimais.
- 2) Jie įstoja į procesą tik savo iniciatyva. Tai reiškia, jog teismas turi teisę tik pranešti apie galimybę įsitraukti į procesą, tačiau negali jų įtraukti į procesą savo iniciatyva (Valančius et al., 2004, p. 170).
- 3) Jie turi savarankišką reikalavimą, susijusį su ginčo objektu jau prasidėjusiame procese.
- 4) Trečiajam asmeniui pareiškus reikalavimą, tarp jo ir šalių gali susiformuoti trejopi procesiniai santykiai: 1) atsakovais trečiojo asmens atžvilgiu gali tapti tiek ieškovas, tiek atsakovas; 2) trečiasis asmuo savarankišką reikalavimą gali pareikšti tik ieškoviui; 3) reikalavimai iš trečiojo asmens pusės gali būti pareikšti tik atsakovo atžvilgiu, tačiau iš esmės trečiųjų asmenų su savarankiškais reikalavimais interesai paprastai nesutampa su ieškovo ar atsakovo interesais.

- 5) Trečiasis asmuo į procesą įstoja pareikšdamas bendrą ieškinį pagal bendrus CPK reikalavimus, tačiau atsižvelgdamas į trečiojo asmens procesinės padėties ypatumus, susijusius su tenkančiomis teisėmis ir pareigomis, kurie bus aptarti tolesniame šio skyriaus poskyryje.
- 6) Nors pagal CPK 46 straipsnio 2 dalį tretieji asmenys turi visas ieškovo teises ir pareigas, jie neturi galimybės disponuoti pradinio ieškovo pareikšto ieškinio ribomis: dalyku ir pagrindu, didinti ar mažinti reikalavimus. Tokius veiksmus gali atlikti tik su savo pareikštu ieškiniu.
- 7) Dėl trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankišką reikalavimą, įstojimo į bylą priimama teismo nutartis. Teismas, atsižvelgdamas į proceso ekonomiškumą bei kitas aplinkybes, gali atsisakyti įtraukti trečiąjį asmenį į procesą, tačiau, vadovaujantis CPK 334 str. 1 d. 2 p., tai neužkerta kelio trečiajam asmeniui pareikšti naują individualų ieškinį tais pačiais reikalavimais.

Atsižvelgus į prieš tai įvardytus trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, požymius ir siekiant įvardyti skirtumus, padedančius atskirti trečiuosius asmenis nuo ieškovų, reikėtų atkreipti dėmesį:

- 1) Procesą pradeda ieškovas, o trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, turi galimybę tik įstoti į jau prasidėjusį procesą.
- 2) Trečiojo asmens interesai yra priešingi ieškovo interesams.
- 3) Nors tiek ieškovo, tiek trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus, ieškinio dalykas dažniausiai sutampa, jų reikalavimai paprastai grindžiami skirtingais pagrindais (Driukas, Valančius, 2005, p. 631).

Kitas institutas dažnai tapatinamas su trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, – bendrininkų institutas. Pirmąjį šių institutų skirtumą suponuoja savarankiškas reikalavimas, su kuriuo trečiasis asmuo įstoja į procesą. Tuo vadovaujantis galima daryti išvadą, jog tiek ieškovo, tiek atsakovo interesai tame pačiame procese gali būti priešingi, o bendrininkų atveju reikalavimai turėtų sutapti. Tai reiškia, jog teismas, patenkindamas trečiojo asmens reikalavimą, ieškovo reikalavimą galėtų tenkinti tik iš dalies, kadangi interesai yra skirtingi ir vienas kitą pašalinantys (Mikelėnas, 1997, p. 187).

2.2. Trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus įstojimo į procesą, pagrindai ir tvarka

Įstojimo pagrindai

Sutampantis ieškinio dalykas

Civilinio proceso teisėje nerasime normų, tiesiogiai nustatančių pagrindus, kuriais remiantis trečiasis asmuo, turintis savarankiškus reikalavimus, turėtų teisę įstoti į procesą. Tačiau svarbu atsižvelgti į tai, kad šis asmuo yra vedinas materialinių ir teisinių interesų į tą patį ginčo dalyką, kaip ir kitos proceso šalys. Būtent dėl taip susietų interesų asmuo turi teisę būti procese kaip asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus. Tad teismui tenka pareiga nustatyti, ar trečiojo asmens, siekiančio pareikšti savarankiškus reikalavimus, ieškinio dalykas yra toks pat, dėl kurio šalys pradeda ginčą byloje. Jurisprudencijoje galime rasti ne vieną situaciją, kai asmuo, siekdamas pareikšti savarankišką reikalavimą byloje, kreipiasi su ieškiniu, kurio ginčo dalykas nesutampa su vienos iš ginčo šalių pareikšto ieškinio dalyku. Vienas tokių pavyzdžių galėtų būti Lietuvos apeliaciniame teisme nagrinėta byla, kurioje ginčo dalykas buvo pripažinti 2009 m. rugsėjo 7 d. akcijų keitimo sutartį negaliojančia ir pritaikius restituciją grąžinti sutarties šalis į padėtį, buvusią iki akcijų keitimo sutarties sudarymo. Tačiau trečiojo asmens UAB „AL grupė“ savarankiškas reikalavimas buvo pripažinti UAB „Valdenė“ 2010 m. gegužės 7 d. akcininko sprendimą padidinti įstatinį kapitalą ir akcijų pasirašymo sutartį, sudarytą tarp atsakovų UAB „Valdenė“ ir V. Š., negaliojančiais. Taigi UAB „AL grupė“ reikalavimas yra visiškai ne dėl to paties ginčo dalyko (akcijų keitimo sutarties pripažinimo negaliojančia), todėl pirmosios instancijos teismas UAB „AL grupė“ nepagrįstai laikė trečiuoju asmeniu, pareiškusiu savarankiškus reikalavimus (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-675/2013). Atsižvelgus į šią bylą ir apeliacinio teismo priimtą sprendimą, kuris aiškiai parodo, kad tinkamas ginčo dalyko identifikavimas lemia tai, ar asmuo bus priimtas į procesą, ir atitinkamai teismas tinkamai nenustatęs ginčo dalyko ir leidęs trečiajam asmeniui dalyvauti procese, nors jo interesai nėra tiesiogiai susiję su ginčo dalyku, ilgina proceso trukmę ir prisideda prie civilinio proceso sistemos nestabilumo didinimo.

Ieškiniui keliamų reikalavimų išpildymas ir pasekmės jų neišpildžius

Nagrinėjant trečiojo asmens su savarankiškais reikalavimais įstojimo tvarką, vienu svarbiausių aspektų tampa tai, jog pasitaiko atvejų, kai tretiesiems asmenims su savarankiškais

reikalavimais neleidžiama įstoti į procesą vienu iš CPK 137 straipsnio 2 dalyje numatytu pagrindu. Tai reiškia, kad teismas atsisako priimti trečiojo asmens su savarankiškais reikalavimais ieškinį, jei jame nustatomas, kuris nors iš straipsnyje įvardijamų pagrindų: (1) ginčas nepriskirtas nagrinėti civilinio proceso tvarka; (2) ieškinys neteismingas tam teismui; (3) nebuvo laikytasi tam ginčui taikomos ikiteisminės ginčų nagrinėjimo tvarkos; (4) yra įsiteisėjęs teismo arba arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo atsisakymą ieškinio ar patvirtinti šalių taikos sutartį; (5) teismo žinioje yra byla dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu; (6) šalys yra sudariusios susitarimą perduoti ginčą spręsti arbitražui; (7) pareiškimą padavė tam tikroje srityje neveiksnus fizinis asmuo; (8) pareiškimą suinteresuoto asmens vardu padavė neįgaliotas vesti bylą asmuo. Nors įstatymas tiesiogiai nereglamentuoja, teisės mokslininkai išskiria dar ir tokią sąlygą, jog, teismo nuomone, bylą nagrinėjant atskirai, ginčas bus išnagrinėtas greičiau (Mikelėnas, Nekrošius, 2020, p. 205). Pažymėtina, kad jei nėra nustatomas vienas iš CPK 137 straipsnio 2 dalyje numatytų pagrindų, svarbu, jog trečiasis asmuo, pateikdamas teismui ieškinį, vadovautųsi CPK 135 straipsnio 1 dalies nurodymais, tai yra, jog ieškinys turi atitikti CPK 111–115 straipsniuose numatytus bendruosius reikalavimus, keliamus procesinių dokumentų turiniui, tokius kaip teismo, kuriam paduodamas procesinis dokumentas, pavadinimo nurodymas, dalyvaujančių byloje asmenų procesinės padėties, duomenys ir kt. Taip pat, CPK 135 straipsnio 1 dalies punktų reikalavimais, ieškinyje nurodyti: ieškinio sumą (jei ieškinys įkainotas), ieškinio dalyką bei pagrindą, įrodymus, patvirtinančius ieškovo išdėstytas aplinkybes, nuomonę dėl sprendimo už akių priėmimo, informaciją, ar byla bus vedama per advokatą, nuomonę dėl taikos sutarties sudarymo galimybių. Be to, prie ieškinio turi būti pridėti dokumentai ir kiti įrodymai, kuriais ieškovas grindžia reikalavimus (CPK 135 str. 2 dalis). Taigi, vadovaujantis tuo, kad trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, įgyja visas ieškovo teises ir pareigas (CPK 46 straipsnio 2 dalis), asmeniui, siekiančiam įstoti į procesą, tenka pareikšti teismui ieškinį, kuris atitiktų CPK 135 straipsniuose nustatytus reikalavimus.

Svarbu nepamiršti, kad siekdamas proceso koncentruotumo principo įgyvendinimo, teismas turi teisę, esant tam tikroms sąlygoms, pakeisti netinkamą šalį tinkama. Tokiems tikslams įgyvendinti egzistuoja civilinio proceso norma, kuri numato, jei teismas nagrinėdamas bylą nustato, kad ieškinys pareikštas ne to asmens, kuriam priklauso reikalavimo teisė, gali vienos iš šalių motyvuotu prašymu pakeisti pradinį ieškovą tinkamu ieškovu (CPK 45 str. 1 d.). Jei

pradinis ieškovas nesutinka būti pakeistas, sutinkantis įsitraukti į procesą tinkamas ieškovas teismo įtraukiamas į bylą kaip trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus (Valančius, Nekrošius, 2004, p. 169). Vadovaujantis Civilinio proceso kodekso komentaru, trečiasis asmuo gali įstoti į bylą vykstant parengiamajam teismo posėdžiui arba jau nagrinėjant bylą iš esmės. Atkreipiamas dėmesys, kad suteikiant teisę įstoti trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, yra būtinas pradinio ieškovo sutikimas dėl tinkamo ieškovo galimybės dalyvauti procese. Į procesą įstojus trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, teismas turi atidėti bylos nagrinėjimą, ir nesant trečiojo asmens prašymui ar kitaip išreikštam sutikimui bylą nagrinėti toliau, procesas turi būti nagrinėjamas iš naujo (Valančius, Nekrošius, 2004, p. 169). Atsižvelgus į CPK 46 str. 2 dalyje įtvirtintą taisyklę, visos kitos pareigos, susijusios su ieškinio pateikimu, žyminio mokesčio dydžiu ir mokėjimu, yra taikomos tokios pat kaip ieškovui.

Įstojimo tvarka

Sėkmingas trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus, įsikišimas į procesą priklauso ne tik nuo pagrindo identifikavimo, bet ir nuo tinkamo bylos dalyvių procedūrinio elgesio įstojant į procesą. Tad, analizuojant įstojimo į procesą tvarką, pažymėtina, kad nors CPK tiesiogiai nereglamentuoja, kokių būdu trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, turi įstoti į procesą, atsižvelgiant į CPK numatytą taisyklę, jog tretieji asmenys turi visas ieškovo teises ir pareigas (CPK 46 str. 2 d.), galima teigti, jog trečiasis asmuo, norėdamas pareikšti savarankiškus reikalavimus, turi įvykdyti CPK numatytą tvarką, siekdamas tapti proceso dalyviu: teismui pateikti ieškinį, kurio forma, turinys bei pateikimo tvarka atitiktų CPK 111 ir 135 straipsnių keliamus reikalavimus, taip pat sumokėti žyminį mokestį (CPK 135 str. 2 d.), kurio dydis nustatomas atsižvelgus į CPK 80 straipsnį, išskyrus atvejus, kai asmuo atleistas nuo žyminio mokesčio ar žyminis mokestis atidėtas CPK 83 ir 84 straipsnių numatyta tvarka. Svarbu pastebėti, kad trečiojo asmens, pareiškusio savarankišką reikalavimą, ieškinyje žyminiu mokesčiu apmokestinamas atsižvelgus į ieškinio sumą (Valančius, Nekrošius, 2004, p. 209). Teismą, kuriame turi būti pareiškiamas trečiojo asmens ieškinyje, nulemia bylos tarp ieškovo ir atsakovo teisingumas (CPK 141 str.).

Taip pat, kalbant apie trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, įstojimą į procesą, svarbu dar kartą akcentuoti, kad „teismas šiuo atveju matydamas, kad trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus, dalyvavimas būtų pageidautinas, turėtų pranešti jam

apie galimybę įsitraukti į procesą savo iniciatyva. Trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, turi visas ieškovo teises ir pareigas, tad tik jis pats gali nuspręsti, kaip gins savo teises ar įstatymo saugomus interesus (pareiškdamas ieškinį jau prasidėjusiame procese ar pradėdamas naują procesą)“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-81/2004). Taigi, atsižvelgus į tai, kad trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, į procesą gali įstoti tik savo iniciatyva, teismas, turėdamas tik galimybę juos informuoti (CPK nereglamentuoja, koku būdu asmuo turėtų būti informuojamas, bet, magistro darbo autorės nuomone, atsižvelgiant į tokio dokumento turinį ir reikšmę, tam teismas turėtų naudoti pranešimo formą) apie vykstantį procesą, kuriame nagrinėjami klausimai, paliečiantys trečiųjų asmenų interesus, neturi teisės į procesą trečiųjų asmenų, pareiškiančių savo reikalavimą, įtraukti savo iniciatyva. Kartais teismai imasi iniciatyvos (Mikelėnas, Nekrošius, et al. 2020, p. 205), kuri iš esmės pažeidžia dispozityvumo principą, kadangi asmuo netenka teisės pasirinkti, ar ginti ir kaip ginti subjektinius interesus. Tokį jurisprudencijos pavyzdį galime rasti ir Lietuvos apeliacinio teismo suformuotoje doktrinoje. Pirmosios instancijos teisme gautas UAB „Saldos prekyba“ prašymas įtraukti šią įmonę į bylą bendraieškiu ir atsakovui iškelti bankroto bylą. Buvo nurodyta, kad atsakovo skola UAB „Saldos prekyba“ sudaro 26 000 Lt. Šiaulių apygardos teismas 2011 m. gegužės 30 d. nutartimi prašymą patenkinto iš dalies – įtraukė UAB „Saldos prekyba“ į bylą trečiuoju asmeniu, pareiškiančiu savarankiškus reikalavimus. Atskiruoju skundu trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, prašė panaikinti Šiaulių apygardos teismo 2011 m. birželio 3 d. nutartį ir pakeisti Šiaulių apygardos teismo 2011 m. gegužės 30 d. nutartį, kuria UAB „Saldos prekyba“ į bylą buvo įtraukta trečiuoju asmeniu, pareiškiančiu savarankiškus reikalavimus, įtraukiant ją į bylą bendraieškiu. Apeliacinis teismas nutarties motyvuojamoje dalyje išdėstė, kad apeliantas pagrįstai nurodė, kad bankroto bylos etape, kuriame sprendžiamas bankroto bylos iškėlimo klausimas, į bylą turėjo būti įtrauktas bendraieškiu, o ne trečiuoju asmeniu. Lietuvos apeliacinis teismas formuoja praktiką, kad įmonės, kuriai inicijuojamas bankroto procesas, tikėtinas kreditorius iki bankroto bylos iškėlimo gali įstoti į bylą bendraieškiu ir prašyti teismo iškelti atsakovui bankroto bylą. Tokio kreditoriaus procesinė padėtis yra bendraieškis, kadangi jo reikalavimas dėl pagrindinio reikalavimo – bankroto bylos iškėlimo įmonei ir bankroto procedūrų pradėjimo – atitinka pradinio ieškovo interesus. Įtraukti į bylą tokį kreditorių kaip trečiąjį asmenį, pareiškiantį savarankiškus reikalavimus, nėra pagrindo, nes trečiojo asmens su savarankiškais reikalavimais ir pradinio

ieškovo teisinis suinteresuotumas bylos baigtimi visuomet yra skirtingas (CPK 46 str.) (Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. Nr. 2-2041/2011). Pažymėtina, kad nors apeliacinis teismas ir pasisakė dėl trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus, negalimumo įtraukti į bylą, kai trečiojo asmens ir pradinio ieškovo interesai sutampa, atkreiptinas dėmesys, kad apeliacinės instancijos teismas savo sprendime neatkreipė dėmesio į pirmos instancijos teismo procesinę klaidą, t. y. dispozityvumo principo pažeidimą, įtraukiant asmenį su savarankiškais reikalavimais į procesą ir taip ne pagal tikslinę paskirtį pasitelkiant trečiųjų asmenų institutą.

Įstojimo momentas

Kitas svarbus aspektas, atsižvelgiant į CPK, yra tai, kad trečiasis asmuo įstoti į bylą gali iki baigiamųjų kalbų pradžios (CPK 46 str. 1 d.). Vadinasi, teismas, įstojus trečiajam asmeniui į procesą, visų pirma turėtų atidėti bylos nagrinėjimą (Mikelėnas, 1997, p. 187). Priklausomai nuo to, kurioje stadijoje asmuo įstojo į procesą, jei procesas jau pažengęs, galimas ir visos bylos grąžinimas į pasirengimo stadiją, o tai nėra suderinama su proceso ekonomiškumo principu. Tiesa, teisės mokslininkų nuomonės šiuo atveju išsiskiria ir Artūras. Driukas, ir Virgilijus Valančius vadovėlyje „Civilinis procesas“ teigia, kad yra tikslinga asmeniui leisti įstoti į bylą vėliau, kadangi galimos situacijos, kai tik nagrinėjant bylą paaiškėja, kad yra paliečiami trečiojo asmens interesai. Kita teisinė nuomonė, kad teismas, spręsdamas, ar tenkinti trečiojo asmens prašymą įtraukti jį į procesą, taip pat turėtų atsižvelgti, kaip geriau bus įgyvendintas proceso koncentruotumo principas, jei toks prašymas pateikiamas prieš pat baigiamąsias kalbas. Kadangi teismui gali tekti tirti daug papildomos medžiagos, kuri apsunkintų galimybę užtikrinti proceso koncentruotumą, siūloma atsisakyti tenkinti asmens ieškinį ir išaiškinti asmens teisę pareikšti ieškinį bendrąja tvarka (Nekrošius et al., 2004 m, p. 170). Magistro darbo autorės nuomone, atsižvelgus į tai, kad priėmus trečiąjį asmenį, pareiškiantį savarankiškus reikalavimus, į procesą, net ir tokiu atveju, kai į procesą siekiama įstoti prieš pat baigiamąsias kalbas, būtų tinkamai įgyvendinamas koncentruotumo principas, kadangi taip išvengiama kito proceso dėl to paties dalyko ir galimybės atsirasti prieštaringsiems sprendimams keliose bylose.

Teismų praktikoje galime rasti ir kitų aplinkybių, nuo kurių priklauso, ar trečiasis asmuo su savarankiškais reikalavimais bus priimtas dalyvauti procese, ar ne. Nors CPK numatyta, kad tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, turi teisinį suinteresuotumą bylos

baigtimi ir įstatyme nustatyta galimybę šį interesą įgyvendinti įstodami į prasidėjusį teismginę. Esminis trečiųjų asmenų su savarankiškais reikalavimais ir be savarankiškų reikalavimų teisinės padėties skirtumas yra nulemtas skirtingo jų santykio su bylos dalyku, tačiau tiek vieni, tiek kiti į bylą gali įstoti iki baigiamųjų kalbų pradžios (CPK 46 str. 1 d., 47 str. 1 d.). Įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBĮ) normose nereglamentuojami su trečiųjų asmenų statusu susiję klausimai bankroto bylos iškelimo procese, tačiau nei šiose normose, nei CPK normose, kurios taikomos tiek, kiek neprieštaruoja ĮBĮ normoms, kreditoriui nedraudžiama įstoti trečiuoju asmeniu bankroto bylos iškelimo stadijoje. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad bankroto bylos iškelimas yra vienas svarbiausių bankroto byloje tarpinių procesinių sprendimų, sukeliantis tam tikrų teisinių padarinių. Nutarties iškelti bankroto bylą priėmimas lemia ir asmens įtraukimo ar atsisakymo įtraukti jį į bylą trečiuoju asmeniu pagrindą, tvarką ir statusą, t. y. kreditoriaus procesinę padėtį bankroto bylos iškelimo stadijoje lemia pareiškimo momentas ir tai, kokį reikalavimą jis pareiškia. Taigi, kai teisę inicijuoti bankroto bylos iškelimą skolininkui įgyvendino kitas asmuo (kreditorius) ir kreditorius iki bankroto bylos iškelimo reiškia savarankišką reikalavimą dėl bankroto bylos iškelimo, jis įstoja į bylą kaip trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankišką reikalavimą, arba kaip bendraieškis, priklausomai nuo jo pasirinkto bankroto bylos iškelimo įmonei pagrindo, besiskiriančio ar sutampančio su pradinio ieškovo nurodytu ieškinio pagrindu. Tuo atveju, jeigu kreditorius palaiko bankroto bylos iškelimą, tačiau nereiškia savarankiško reikalavimo iškelti bankroto bylą, kreditorius įstoja į bylą kaip trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų ir dalyvaujantis ieškovo pusėje. Prieštaraujantis bankroto bylos iškelimui kreditorius turėtų dalyvauti kaip trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, atsakovo pusėje. Teisėjų kolegija pažymi, kad kreditoriai gali įstoti į bylą trečiaisiais asmenimis bankroto bylos iškelimo stadijoje tik iki teismo nutarties iškelti bankroto bylą ar atsisakyti ją iškelti priėmimo. Nors tam tikri padariniai, nustatyti ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalyje, atsiranda įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, tačiau kreditoriaus galimybei įstoti į bylą ir jo procesinei padėčiai bankroto bylos iškelimo stadijoje esminiu laikytinas nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo momentas. Kreditorių, kurie kreipėsi į teismą šioje stadijoje įstojimo į bylą trečiaisiais asmenimis, klausimas turi būti sprendžiamas iki nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo. Po nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo kreditorius byloje dalyvaujančiu asmeniu tampa tik teismui patvirtinus kreditoriaus reikalavimą“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1372-330/2016). Taigi, darytina išvada, jog šiuo atveju CPK

įtvirtinta tvarka, kad tretieji asmenys gali įstoti iki baigiamųjų kalbų pradžios, prieštarauja specialiajam įstatymui, siekiančiam užtikrinti efektyvumo principo veikimą bankroto procese, siekiant didesnio kreditorių reikalavimų tenkinimo per pagrįstai trumpiausią laikotarpį.

Apeliacinis skundas ir teismo atsisakymas leisti trečiajam asmeniui įstoti į procesą

Kalbant apie trečiųjų asmenų dalyvavimą ir įstojimą į apeliacinį procesą, svarbu pastebėti, kad „įstatymas nenumato, kad tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, į bylos procesą galėtų įstoti ją nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme, nes tokio įstojimo teisė apskritai nebūtų suderinama su apeliacinio proceso esme“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1563/2013). Tokią teismo poziciją galima pagrįsti tuo, jog apeliaciniam teismui leidus trečiajam asmeniui įstoti į bylą, bus pažeistas vienas esminių apeliacijos principų ir draudimas nagrinėti aplinkybes, kurios nebuvo nagrinėtos pirmos instancijos teisme. Svarbu pastebėti, kad jei ir pirmos instancijos teismas atsisako leisti įstoti trečiajam asmeniui į procesą, CPK nesuteikė privilegijos trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, dalyvauti procese ir numato, kad nutartis dėl teismo atsisakymo įtraukti asmenį dalyvauti trečiuoju asmeniu, pareiškiančiu savarankiškus reikalavimus, nėra skundžiama atskiruoju skundu (CPK 46 str. 3 d.). Tačiau įstatymų leidėjo numatytas teisinis reguliavimas veikia taip, jog neturėdamas galimybės apskųsti tokio teismo sprendimo asmuo nepraranda teisės ginti subjektinių teisių bei interesų, kadangi gali pareikšti ieškinį bendraja tvarka (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1563/2013). Atsižvelgiant į tai, kad net ir nesant pagrindo tenkinti pareiškėjo prašymo dėl įstojimo į procesą trečiuoju asmeniu, pareiškiančiu savarankiškus reikalavimus, iš esmės neužkertamas kelias pasinaudoti konstitucine teise į teisminę gynybą.

2.3. Trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus dėl ginčo dalyko, procesinės teisės ir pareigos

CPK galime rasti nuorodą, kuri apibrėžia esmines trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus, teises ir pareigas. „Tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, turi visas ieškovo teises ir pareigas“ (CPK 46 str. 2 d.). Ši nukreipiančioji norma apibrėžia gana plačias trečiojo asmens su savarankiškais reikalavimais galimybes procese, kadangi asmuo yra prilyginamas vienai iš bylos šalių – ieškovui. Taigi, kalbant apie teises, paminėtina, kad asmenys, dalyvaujantys byloje, tarp jų ir trečiasis asmuo su savarankiškais reikalavimais, turi

visas teises, numatytas CPK 42 straipsnio dalyse. Kadangi teisės, tenkančios abiejų rūšių tretiesiems asmenims, buvo įvardytos pirmojoje magistro darbo dalyje, šiame skyriuje kalbant konkrečiai apie trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus, svarbiausia nurodyti, kokios jiems suteikiamos teisės juos išskiria, lyginant su trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų. Taigi, vadovaujantis CPK 42 straipsnio 1 ir 3 dalimis, trečiajam asmeniui su savarankiškais reikalavimais suteikiama teisė pakeisti ieškinio pagrindą arba dalyką, padidinti arba sumažinti ieškinio reikalavimus (CPK 42 str. 1 d.), tačiau, kalbant tik apie paties trečiojo asmens pareikštą ieškinį, teisės keisti pirminio ieškovo ieškinį trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, neturi (Driukas, Valančius, 2005, p. 659). Taip pat asmuo turi teisę užbaigti bylą taikos sutartimi (CPK 42 str. 1 d.), reikalauti, kad teismo sprendimas būtų įvykdytas priverstinai (CPK 42 str. 3.), taip pat atsiimti pareikštą ieškinį, kol teismas neišsiuntė ieškinio kopijos atsakovui, vėliau ieškinį galima atsiimti tik su atsakovo sutikimu ir ne vėliau kaip iki pirmos instancijos teismo sprendimo priėmimo (CPK 139 str. 1 d.). Kalbant apie momentą, nuo kada trečiasis asmuo įgyja procesines teises ir pareigas, verta paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus konsultaciją, kurioje pateiktas atsakymas, nuo kurio momento trečiasis asmuo turi teisę susipažinti su bylos medžiaga. Teismas išaiškino, jog toks momentas yra tada, kai teismas priima nutartį dėl tapimo trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų. Nuo to momento asmuo įgyja visas procesines teises ir pareigas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 12 d. konsultacija Nr. A3-98). „Šis išaiškinimas su tam tikrais pakeitimais taikomas ir kitiems proceso dalyviams, tretiesiems asmenims, pareiškiantiems savarankiškus reikalavimus, – nuo teismo rezoliucijos priimti šio asmens pareikštą ieškinį priėmimo dienos“ (Driukas, Valančius, 2005, p. 660).

Kalbant apie teises, svarbu atkreipti dėmesį, jog ieškovo statuso suteikimas trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, garantuoja ne tik teises, susijusias su CPK 42 straipsnyje įtvirtintomis pagrindinėmis bylos šalių teisėmis, bet ir galimybę ieškovui pateikus prašymą atsisakyti ieškinio toliau tęsti procesą ir turėti galimybę į savarankiškų reikalavimų patenkinimą procese, į kurį buvo įstota. Priešingą pirmosios instancijos teismo sprendimą prieš tai paminėtai taisyklei pateikė Lietuvos apeliacinis teismas, suformuodamas atitinkamą taisyklę. Byloje ieškovui pateikus ieškinio atsisakymą, pirmos instancijos teismas šį atsisakymą priėmė. Nors į bylą buvo įtrauktas trečiasis asmuo su savarankiškais reikalavimais, kuris šių reikalavimų nebuvo atsisakęs, teismas bylą nutraukė. Nagrinėdamas trečiojo asmens

skundą, apeliacinis teismas pažymėjo, kad, pagal CPK 46 straipsnį, trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, yra byloje dalyvaujantis asmuo, kuris įsitraukia į prasidėjusį procesą ir turi visas ieškovo teises ir pareigas. Prasidėjusiame teismo procese šis asmuo gina savo galimai pažeistas teises. Atsižvelgiant į tai, trečiajam asmeniui byloje neatsisakius savo reikalavimų, pirmos instancijos teismas neturėjo pagrindo nutraukti bylos. Bylą inicijavusiam asmeniui (ieškovui) pateikus pareiškimą dėl ieškinio atsisakymo, teismas, nustatęs, kad atsisakymas neprieštarauja imperatyvioms įstatymo nuostatoms ar viešajam interesui, turėjo šį atsisakymą priimti ir nutraukti bylos dalį pagal ieškovo reikalavimą atsakovui dėl bankroto bylos iškėlimo, o kitą bylos dalį pagal trečiojo asmens savarankišką reikalavimą nagrinėti toliau. Teismo siūlymas trečiajam asmeniui iš naujo kreiptis į teismą su savarankišku ieškiniu neatitinka proceso koncentruotumo, ekonomiškumo, protingumo ir teisingumo principų (Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2041/2011).

Pabrėžtina, jog teisės ir pareigos nuolatos koreliuoja. Be pirmajame šio magistro darbo skyriuje paminėtų bendrųjų pareigų, tenkančių abiejų rūšių tretiesiems asmenims, numatytų CPK 42 straipsnio 5 dalyje, svarbu pastebėti, jog, trečiajam asmeniui su savarankiškais reikalavimais suteikus specialiąsias teises, atsiranda ir specialios pareigos. Tokių pareigų kilmė – trečiojo asmens su savarankiškais reikalavimais prilyginimas ieškovui. Taigi, apibrėžiant iš ieškovo statuso tenkančias pareigas, viena tokių yra rungimosi principo laikymasis, trečiasis asmuo turi įrodyti aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų ir atsikirtimų pagrindu (CPK 12 str.), iš to kyla CPK 178 straipsnyje įrodinėjimo pareiga, taip pat pareiga atlyginti kitai šaliai nuostolius dėl žinomai nepagrįsto ieškinio (priešieškinio) pareiškimo ar kitokių nesąžiningų veiksmų (neveikimo procese) – bylos vilkinimo ir pan. (CPK 95 str.) (Driukas, Valančius, 2005, p. 558)

Trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus, pareigų atžvilgiu svarbus bylinėjimosi išlaidų klausimas. Atsižvelgiant į prieš tai šiame skyriuje jau daug kartų minėtą CPK straipsnį, kuris numato, kad suinteresuotam asmeniui, byloje pareiškiančiam savo reikalavimus, taikomos ieškovo pareigos (CPK 46 str. 2 d.), galime teigti, kad trečiasis asmuo su savarankiškais reikalavimais turi pareigą atlyginti bylinėjimosi išlaidas. Taip pat šios pareigos privalomumą patvirtina CPK komentaras, kuriame įtvirtinta bylinėjimosi išlaidų sąvoka: „Proceso įstatymo nustatyta suma, kurią šalys, tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, pareiškėjai ar kreditoriai privalo sumokėti už tam tikrus CPK

numatytus teismo atliekamus procesinius veiksmus“ (Valančius, Nekrošius, 2005, p. 208). Dar detaliau atlyginimo privalomumą trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, įrodo ir suformuota teismų praktika, kad bylinėjimosi išlaidas sudaro pinigai, kuriuos turi sumokėti šalys ir tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, pareiškėjai, kreditoriai, skolininkai už teismo atliekamus tam tikrus procesinius veiksmus, ir jų turėtos piniginės išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu teisme (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 15 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-429/2014). Reikėtų nepamiršti, kad atitinkamai trečiajam asmeniui šiuo atveju taikomas CPK 93 straipsnis, numatantis bylinėjimosi išlaidų paskirstymo tvarką.

Taigi apibendrinant galime teigti, kad tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, yra ieškovai pirminių šalių (ieškovo ir atsakovo) atžvilgiu. Jie įstoja į jau prasidėjusį procesą pareikšdami savarankišką ieškinį dėl to paties ginčo dalyko, dėl kurio ieškovas su atsakovu jau bylinėjasi. Svarbu atkreipti dėmesį, jog teismas, siekdamas nustatyti, ar yra pagrindas asmenį įtraukti į procesą, turi tinkamai identifikuoti ginčo dalyką ir ar trečiojo asmens pareikšti savarankiški reikalavimai yra susiję su ginčo dalyku. Taip pat prisimenant įtraukimo į proceso tvarką svarbu akcentuoti, jog trečiasis asmuo sprendimo dėl įstojimo į procesą priima savarankiškai ir negali būti teismo iniciatyva įtrauktas į procesą, kadangi pažeidžiamas dispozityvumo principas. Tretiesiems asmenims suteikiamos ieškovo teisės ir pareigos suponuoja tai nagrinėjamos bylos baigtis gali turėti tiesioginį poveikį trečiojo asmens su savarankiškais reikalavimais materialiosioms teisėms ir pareigoms.

3. TRETIEJI ASMENYS, NEPAREIŠKIANČIŲ SAVARANKIŠKŲ REIKALAVIMŲ

3.1. Trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, bruožai bei jų atskyrimas nuo bendrininkų bei netinkamos šalies

Nagrinėjant civilinio proceso teisę, neatsiejama ir materialinės teisės tema. Tai patvirtina civilinio proceso tikslai, numatyti CPK 2 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad vienas tikslų yra ginti asmenis, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami. Dažniausiai šalys dalyvauja procese būtent siekdamos apginti tam tikrus teisinius materialinius interesus, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad egzistuoja asmenys, dėl įvairių priežasčių susiję tam tikrais teisiniais santykiais su viena iš proceso šalių, tačiau nėra susieti ginčo objektu. Tokiu atveju asmenys turi galimybę įstoti į procesą nepareikšdami konkretaus reikalavimo, tačiau prisijungdami prie vienos iš ginčo šalių ir padėdami apginti ginčo šalies teises bei interesus. Dalyvaujantiems byloje tretiesiems asmenims, nepareiškiantiems savarankiškų reikalavimų, priešingai nei ginčo šalims, teismo sprendimas iš karto gali ir nulemti materialinių teisių ir pareigų pasikeitimo, tačiau ginčo baigtis gali tapti pagrindu ateityje pradėti naują ginčą, susijusį su priimtu teismo sprendimu. Tai reiškia, kad byloje priėmus sprendimą, susijusį su trečiųjų asmenų teisėmis, jis įgaus principo *res judicata* galią, t. y. nustatytų faktų ir teisinių santykių šalys, kiti dalyvaujantys byloje asmenys ir jų teisių perėmėjai nebegalės ginčyti kitose bylose (CPK 279 str. 4 d.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-282/2012). Tad toks trečiojo asmens be savarankiškų reikalavimų išitraukimas į procesą yra itin svarbus, siekiant objektyviai nustatyti faktus ir aplinkybes ginče tarp ieškovo ir atsakovo, kadangi vienai bylos šalių ateityje pareiškus regresinį ieškinį trečiajam asmeniui nėra sudaroma teisė paneigti ankstesnėse bylose nustatytus faktus, taip pat šie faktai negali būti įrodinėjami iš naujo (Driukas, Valančius, 2005, p. 633).

Pažymėtina, kad, siekiant tinkamai apibrėžti trečiuosius asmenis, nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų, svarbu koncentruotai patekti jiems būdingas ypatybes:

- 1) Asmenys dažniausiai nėra ginčijamo materialiojo teisinio santykio, vykstančio tarp bylos šalių, dalyviai.
- 2) Atsižvelgiant į tai, kad tretieji asmenys be savarankiškų reikalavimų dažniausiai nėra susiję su ginčo objektu ir į ginčo objektą neturi savarankiškos reikalavimo teisės, jie

- yra susieti tik su viena iš bylos šalių materialiais teisiniais santykiais ir dažniausiai dalyvauja procese siekdami apsisaugoti nuo regresinio ieškinio.
- 3) Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, dažniausiai neturi materialinio suinteresuotumo bylos baigtimi, tad priešingai nei asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, jų interesai yra tik procesinio teisinio pobūdžio. Tai pagrindžiama tuo, kad tokio trečiojo asmens teismas negali įpareigoti atlikti ar neatlikti konkretaus veiksmo, tačiau trečiojo asmens be savarankiškų reikalavimų vienu pagrindinių materialinių teisių suinteresuotumų galima būtų laikyti pareigą ginti savo teisę, kad neatsirastų galimybė pareikšti regresinį ieškinį ateityje.
 - 4) Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, įstoja jau į prasidėjusį procesą ir skirtingai nei asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, neturi galimybės proceso pradėti savarankiškai.
 - 5) Tretieji asmenys be savarankiškų reikalavimų į procesą gali būti įtraukiami bylos šalių ar teismo iniciatyva, taip pat gali įstoti į procesą savarankiškai.
 - 6) Priešingai nei tretiesiems asmenims, pareiškiantiems savarankiškus reikalavimus, šie asmenys savanoriškai įstodami į bylą neturi pareikšti atskiro ieškinio teismui, kuriame vyksta procesas tarp šalių, tačiau turi pateikti teismui pareiškimą ir nurodyti įstojimo pagrindą bei kurios šalies pusėje nori įstoti (CPK 111 str., 47 str. 3 d.).
 - 7) Teismas, rengdamasis nagrinėti civilinės bylą, turi nuspręsti dėl asmenų įtraukimo į bylą (CPK 225 str. 5 p.). Tai reiškia, jog teismas turi nustatyti šalių teisinius santykius su kitais asmenimis, kurių subjektinės teisės ir pareigos gali būti susijusios su procesu.
 - 8) Nustatyta, kad tretieji asmenys su savarankiškais reikalavimais į procesą gali įstoti iki baigiamųjų kalbų pradžios (CPK 47 str. 1 d.). Tai reiškia, kad teismas ar proceso šalys, taip pat pats trečiasis asmuo gali prisijungti prie proceso jau bylos nagrinėjimo stadijoje. CPK nėra tiesiogiai numatyta dėl trečiojo asmens be savarankiškų reikalavimų įstojimo į apeliacinį procesą, tačiau prieštaravimas grindžiamas tuo, jog apeliaciniame skunde negalima pateikti aplinkybių, kurios nebuvo nurodytos pirmos instancijos teisme (CPK 306 str. 2 d.), taip pat apeliacinį skundą gali paduoti tik byloje dalyvavę asmenys (CPK 305 str.).
 - 9) Atsižvelgiant į tai, kad tretieji asmenys neturi galimybės pareikšti savarankiško reikalavimo ar kreiptis su atskiru ieškiniu dėl to paties teisinio intereso gynimo, asmenims suteikiama teisė skųsti teismo nutartį, kuria atsisakoma leisti įstoti į procesą

- arba teismo nutartis, kuria trečiasis asmuo pašalinamas iš proceso. Toks reguliavimas nustatytas vadovaujantis CPK 334 str. 1 d. 2 p., kadangi įstojimas į jau vykstantį procesą tarp dviejų ginčo šalių yra vienintelė veiksminga jų teisinių interesų gynimo forma, jai neegzistuojant asmuo praras konstitucinę teisę į teisminę gynybą;
- 10) Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, turi visas šalių procesines teises ir pareigas, taip pat teisę į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Verta paminėti, kad jiems nėra suteikiamos teisės ir pareigos, susijusios su disponavimu ginčo objektu: teisė keisti ieškinio pagrindą ir dalyką, padidinti arba sumažinti ieškinio reikalavimus, atsisakyti ieškinio, pripažinti ieškinį arba sudaryti taikos sutartį. Be to, jie neturi teisės reikalauti, kad teismo sprendimas būtų įvykdytas priverstinai (CPK 47 str. 2 d.). Tai susiję su tuo, jog, priešingai nei tretieji asmenys su savarankiškais reikalavimais, šie nėra prilyginami vienai proceso šalių, t. y. ieškovui.
- 11) Nors CPK 47 str. 4 d. trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, negali veikti procese prieš šalies, kurios pusėje jis dalyvauja, interesus, trečiasis asmuo savarankiškumo procese neapribojamas tuo atžvilgiu, kad asmeniui suteikiamos bendrosios proceso dalyvių teisės ir pareigos, numatytos CPK 42 str. (išskyrus dėl tam tikrų teisių, paminėtų dešimtajame šios magistro darbo dalies punkte). Taip pat atkreipiant dėmesį, jog, civilinio proceso teisės mokslininkų nuomone, trečiasis asmuo atlieka ir tam tikrą kontrolės funkciją procese (Mikelėnas, Nekrošius, 2020, p. 206), tad jei viena šalių, kurios pusėje yra dalyvaujama, procese elgiasi pasyviai ir priimamas sprendimas už akių, tai trečiajam asmeniui numatoma teisė paduoti dėl tokio teismo sprendimo apeliacinį skundą, kadangi kitu atveju dėl bylos šalių neveikimo procese gali būti apribojamas trečiojo asmens teisės.

Nurodžius esminius bruožus, išskiriančius trečiuosius asmenis su savarankiškais reikalavimais, naudinga būtų aptarti jų savybes, išskiriančias juos nuo kitų procesų dalyvių – bendrininkų ir liudytojų. Pažymėtina, kad praktikoje pasitaiko atvejų, kai teismas netinkamai identifikuoja bylos dalyvio statusą. Tokiu atveju kyla grėsmė ne tik neįgyvendinti konkrečių asmenų teisių procese, tačiau ir bylos baigtis gali sukelti pasekmes asmenims, kurių tikrasis statusas nėra atskleistas. Tad kyla grėsmė ne tik pavienių asmenų teisėms, bet ir bendram teisingumo užtikrinimo principo įgyvendinimui. Bendrininkai procese (ieškovas arba atsakovas) – asmenys, susieti materialiniais teisiniais santykiais su priešinga šalimi arba turintys tam tikrų reikalavimų priešingos šalies atžvilgiu, arba asmuo, galintis atsakyti pagal

priešingos šalies reikalavimus (Driukas, Valančius, 2005, p. 653). Pagal aukščiau paminėtą apibrėžimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformavęs bendrininkų ir trečiųjų asmenų be savarankiškų reikalavimų atskyrimo taisyklę. „Asmens, kaip dalyvaujančio procese trečiuoju asmeniu, procesinę padėtį lemia jo suinteresuotumas byla. Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, nėra tiesioginiai tarp šalių atsiradusio materialinio teisinio santykio dalyviai, tačiau jie yra susiję materialiniais teisiniais santykiais su viena iš šalių taip, kad priimtas teismo sprendimas gali turėti įtakos jų teisėms ir pareigoms. Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, nuo procesinių bendrininkų (CPK 43 straipsnis) skiriasi tuo, kad bendrininkus paprastai sieja bendra teisė arba pareiga, o tarp šalies ir trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, tokio ryšio nėra, be to, šie tretieji asmenys nereiškia jokių savarankiškų pretenzijų į ginčo dalyką. Tuo tarpu ieškovas reiškia reikalavimą savo pažeistoms teisėms ar įstatymo saugomam interesui apginti. Reikalavimas reiškiamas kitai šaliai – atsakovui. Tik esant atsakovui, kaip materialiojo teisinio santykio, iš kurio kilęs ginčas, subjektui, teismas gali priimti sprendimą, kuris turėtų tiesioginę įtaką šalių materialiosioms teisėms ir pareigoms, t. y. išspręsti tarp šalių kilusį ginčą. Teismui sprendžiant klausimą, kokia konkreto asmens procesinė padėtis – kaip atsakovo ar kaip trečiojo asmens atsakovo pusėje, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, – byloje yra tinkama, būtina nustatyti ir įvertinti, iš kokio materialinio teisinio santykio yra kilęs ginčas, kas yra to materialinio teisinio santykio tiesioginiai subjektai, kuris subjektas turi pareigą atsakyti pagal pareikštą ieškinį. Nustaćius, kad konkretus asmuo nėra materialinio teisinio santykio, iš kurio kilęs ginčas, tiesioginis subjektas ir neturi pareigos atsakyti pagal pareikštą ieškinį, nėra teisinio pagrindo tokį asmenį vertinti kaip tinkamą atsakovą byloje“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje 3K-7-161/2009). Taigi, apibendrinant trečiojo asmens ir bendrininkų institutų atskyrimą, pažymėtina, jog teismo procese bendrininkai susieti bendromis teisėmis bei pareigomis ir teismo sprendimas tiesiogiai veiks bendrininkų civilines teises ir pareigas, priešingai nei tretieji asmenys, kurie susieti tik bendru teisiniu interesu su viena šalių, tačiau teismo sprendimas tiesiogiai gali ir neveikti trečiųjų asmenų teisių ir pareigų.

Paminėtinas ir dar vienas institutas, turintis daug panašumų, lyginant su trečiųjų asmenų institutu, – liudytojai. Identifikuoti šio instituto požymius būtina, siekiant tinkamai atriboti trečiuosius asmenis nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų. Pirmiausia liudytojas, vadovaujantis CPK 189 str., yra asmuo, kuriam žinomos tam tikros aplinkybės, turinčios ryšį

su byla ir kuris gali būti susietas su byloje dalyvaujančiais asmenimis. Tai reiškia, kad liudytojas, kaip byloje šaukiamas apklausti asmuo, gali turėti tam tikrą suinteresuotumą, tačiau tai negali būti teisinis suinteresuotumas, kadangi į procesą jis turėtų būti įtrauktas kaip vienas iš byloje dalyvaujančių asmenų (ieškovas, atsakovas ar trečiasis asmuo) (Valančius, Driukas, 2004, p. 657). Taigi, pirmasis ir esminis požymis trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, atskiriantis nuo liudytojo yra toks, kad liudydamas asmuo gali turėti tam tikrą interesą vienos iš bylos šalių atžvilgiu, tačiau tai negali būti procesinis ar materialusis interesas, nes materialinį teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi gali turėti tik ieškovas, atsakovas ar trečiasis asmuo byloje. Tai patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota taisyklė, kad liudytoju pripažįstamas bylos baigtimi teisiškai nesuinteresuotas asmuo, taip pat kad kaip liudytojas negali būti apklausiamas asmuo, kurio teises ir pareigas gali paveikti teismo sprendimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-158/2008). Taip pat svarbu pastebėti, kad jei teismas apsirinka identifikuodamas liudytojo statusą byloje, iki statuso procese pasikeitimo asmens atliktiems veiksams yra taikomos veiksmų atlikimo laikotarpiu galiojusio statuso teisės ir pareigos bei jų įgyvendinimo vertinimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-158/2008). Aptariamame teismo sprendime, iki nustatant asmeniui trečiojo asmens statusą, apklausiant jį buvo taikomas liudytojo statusas, tad vertinant pateiktą liudijimą teismas turi taikyti normas, reglamentuojančias liudytojo teises ir pareigas. Taigi, svarbiausias bruožas, padedantis atskirti liudytojus nuo trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, yra procesinio ir kai kuriais atvejais materialinio suinteresuotumo bylos baigtimi egzistavimas iš trečiųjų asmenų pusės.

3.2. Trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, įstojimo į procesą pagrindai ir tvarka

Pagrindai

Apibrėžus esminius trečiųjų asmenų požymius, padedančius juos atskirti nuo kitų procese dalyvaujančių asmenų, svarbu pažymėti, kokie pagrindai nulemia, ar asmuo galės įsikišti į procesą, nepareikšdamas savarankiškų reikalavimų. CPK nurodo, kad asmenys gali įstoti į bylą be savarankiškų reikalavimų, jei bylos išsprendimas gali turėti įtakos jų teisėms arba pareigoms (CPK 47 str. 1 d.). Taip pat CPK 47 straipsnio 3 dalis nurodo, kad pareiškime dėl įstojimo į procesą trečiuoju asmeniu turi būti nurodomas įstojimo į procesą pagrindas. Nuspręsti, ar byla

gali turėti įtakos asmens teisėms ir pareigoms, padeda antrinis teisės šaltinis, tai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota taisyklė: kad asmuo galėtų įstoti į bylą kaip trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, būtinas pakankamas (glaudus) nagrinėjamos bylos teisinis ryšys su trečiojo asmens materialiosiomis teisėmis ir pareigomis. Šis ryšys nustatomas kiekvienu konkrečiu atveju teismui įvertinus susiklosčiusius teisinius santykius ir faktines bylos aplinkybes, kurių gali būti įvairiausių. Jei bylos ir trečiojo asmens materialiujų teisių ir pareigų teisinis ryšys nepakankamas, teismas, atsižvelgdamas į CPK 7 straipsnį, turėtų atsisakyti priimti tokį asmenį dalyvauti byloje. Kita vertus, spręsdamas tokio asmens įtraukimo klausimą, teismas negali reikalauti, kad asmuo pagrįstų savo dalyvavimą byloje tuo, kad byla turės tiesioginės įtakos jo materialiosioms teisėms ir pareigoms, nes tokie padariniai būdingi tik bylos šaliai arba trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus. Kiekvienu atveju klausimas dėl konkretaus trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, įtraukimo į bylą teismas turi spręsti priklausomai nuo konkrečių bylos aplinkybių, be kita ko, įvertindamas konkretaus asmens teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi (ne)buvimą, teismo sprendimo galimą įtaką asmens teisėms ir pareigoms ateityje, jo santykių su kiekviena ginčo šalių arba ginčo objektu pobūdį, faktinį ieškinio pagrindą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111/2018). Taigi, bendrai galima teigti, jog trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, dalyvavimo procese svarbiausia įrodyti glaudų ryšį tarp nagrinėjamos bylos ir asmens materialiujų teisių bei pareigų.

Siekiant konkretumo, vertinga aptarti dažniausiai pasitaikančius pagrindus, kuriais vadovaujantis trečiasis asmuo siekia prisijunti prie proceso be savarankiškų reikalavimų. Jie, anot teisės mokslininkų, turi būti išskiriami du:

- 1) Regreso teisė į trečiuosius asmenis ateityje, atsižvelgiant į tai, kad vienoje byloje priimti sprendimą dėl pagrindinio bylos šalių ir regresinio reikalavimo nėra įmanoma (Mikelėnas, Nekrošius, 2020, p. 206). Regresinio ieškinio pavyzdžiai galėtų būti: bylose dėl žalos, atsiradusios dėl darbuotojų, einančių darbines pareigas, kaltės, atlyginimo; vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.105 str., reikalavimo perleidimo atveju, kai ieškinį pareiškia naujasis kreditorius, ankstesnis kreditorius turėtų būti įtrauktas trečiuoju asmeniu ieškovo pusėje (Driukas, Valančius, 2005, p. 634).

- 2) Teismo sprendimas gali turėti įtakos šalies ir trečiojo asmens tarpusavio teisinių santykių pobūdžiui, taip pat teisių ir pareigų apimčiai santykiuose su ta šalimi. Tokius atvejus apibūdina pavyzdžiai, kai, buto savininkui siekiant išskeldinti nuomininką iš gyvenamųjų patalpų, byloje dalyvauti trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, turėtų visi nuomininko šeimos nariai (Driukas, Valančius, 2005, p. 637).

Tvarka

Aptarus įtraukimo į procesą pagrindus, svarbu paminėti, kokia tvarka asmenys turėtų būti įtraukiami į procesą, kadangi tai taip pat gali nulemti, ar asmenims pavyks įsikišti į procesą ir užtikrinti, kad jų teisės ir teisėti interesai būtų tinkamai ginami. CPK 47 str. 1 d. nustato, kad tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, gali įstoti į procesą:

- 1) Asmenys, prašydami teismo, kad būtų įtraukti į procesą, jei mano, kad byla svarbi jų teisėms ir pareigoms ateityje. Teikdamas prašymą teismui, asmuo turi nurodyti įstojimo į procesą pagrindą ir kurios iš šalių pusėje siekia įstoti (CPK 47 str. 3 d.). Taip pat svarbu pastebėti, kad trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, įstoja į procesą ieškovo arba atsakovo pusėje (CPK 47 str. 1 d.) ir turi veikti šalies, kurios pusėje dalyvauja, interesais (CPK 47 str. 4 d.). CPK 47 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, kad teismas gali motyvuota nutartimi pašalinti trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, iš bylos, jei nustato, kad bylos išsprendimas neturės įtakos įtraukto trečiojo asmens teisėms ir pareigoms, tačiau CPK negalime rasti normos, nurodančios, ar trečiajam asmeniui be savarankiškų reikalavimų nesuteikus teisės įstoti į procesą tokį teismo sprendimą galima apskųsti. Į tokį klausimą atsako Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika, nors CPK teisės normose nėra *expressis verbis* (tiesiogiai) įtvirtinta, kad atskiruoju skundu gali būti skundžiama pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria atsisakoma įtraukti asmenį į bylą kaip trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų. Įstatyme nustatyta tik galimybė skųsti teismo sprendimą pašalinti trečiąjį asmenį iš bylos (CPK 47 str. 5 d.). Akivaizdu, kad asmens neįtraukimo į bylą faktas pats savaime neužkerta kelio tolesnei jau vykstančios bylos eigai. Tačiau nutartis, kuria atsisakoma įtraukti asmenį į bylą kaip trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, laikytina užkertančia kelią tolesnei bylos eigai CPK 334 str. 1 d. 1 p. tuo aspektu, kad ja sudaroma neįveikiama kliūtis proceso eigai tokio asmens atžvilgiu, nes trečiasis asmuo be savarankiškų reikalavimų negali

pradėti savarankiško proceso (skirtingai nei trečiasis asmuo su savarankiškais reikalavimais), todėl jo įstojimas į procesą yra vienintelė veiksminga jo teisių ir interesų gynimo forma. Taip pat galimybė apskusti šią nutartį asmenims, kuriuos į bylą atsisakyta įtraukti kaip trečiuosius asmenis, nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų, užtikrinama dar pirmosiose civilinio proceso stadijose, kad būtų išvengta situacijų, kai teismas nusprendžia dėl į bylą neįtrauktų asmenų materialiujų teisių ar pareigų. Pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria atsisakyta įtraukti asmenį į bylą kaip trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, skundžiama atskiruoju skundu. Teisę ją skusti turi tik tie asmenys, kuriems tokia nutartis neleidžia įstoti į bylą, bet ne kiti bylos dalyviai. Atitinkamai šie asmenys turi teisę teikti kasacinį skundą dėl apeliacinės instancijos teismo nutarties, priimtos išnagrinėjus jų atskirąjį skundą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis byloje Nr. .3K-3-175-1075). Taigi, nors įstatyme tiesiogiai nėra įtvirtinta, teismų praktikos suformuota taisyklė padeda užtikrinti, kad, trečiajam asmeniui su savarankiškais reikalavimais neleidus įsikišti į procesą, užtikrinama teisė paduoti atskirąjį skundą, taip pat ir kasacinį skundą, siekiant užtikrinti asmens teisę į teisminę gynybą.

- 2) Gali būti įtraukti į bylą šalių prašymu. Šiuo atveju šalys, siekdamos įtraukti asmenį kaip suinteresuotą asmenį be savarankiškų reikalavimų dalyvauti byloje, turi pateikti teismui motyvuotą prašymą, kuriuo vadovaujantis tretieji asmenys turėtų būti įtraukti į procesą (CPK 47 str. 1 d.). Aptariant momentą, iki kada gali būti įtrauktas asmuo į procesą, svarbu atkreipti dėmesį į CPK 47 str. 1 d., kurioje nurodyta, kad tretieji asmenys į procesą gali įstoti iki baigiamųjų kalbų pradžios. Svarbu pastebėti, kad Klaipėdos apygardos teismas, vadovaudamasis prieš tai paminėta CPK norma, pateikė išaiškinimą, jog prieš taikant ieškinio trūkumų šalinimo institutą, ieškinyje nenurodžius visų, teismo nuomone, bylos baigtimi suinteresuotų asmenų, būtina atsižvelgti į tai, kad tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, į bylą gali būti įtraukiami vėliau. Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, jų pačių iniciatyva, motyvuotu šalių prašymu arba teismo iniciatyva (CPK 47 str. 1 dalis) į procesą gali būti įtraukti ir iškėlus civilinę bylą. Be to, pasirengimo stadijoje teismas prireikus nusprendžia dėl asmenų įtraukimo į bylą dalyvaujančiais byloje asmenimis (CPK 225 str. 5 p.). Tačiau nurodytos galimybės trečiuosius asmenis, nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų, į procesą įtraukti iškėlus civilinę bylą nepaneigia ieškovo

pareigos trečiuosius asmenis, nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų, iš karto nurodyti ieškinyje, nes naujų byloje dalyvaujančių asmenų įtraukimas sunkina procesą ir kenkia bylos nagrinėjimo koncentruotumui (CPK 7 str.). Bendroji civilinio proceso taisyklė, kad teismas neturi teisės spręsti klausimo dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų (CPK 266 str.), reiškia, kad ieškovas, laisvai disponuodamas savo procesinėmis teisėmis (CPK 13 str.), sprendžia, kam pareikšti savo materialinį teisinį reikalavimą. Dėl to tam tikro asmens, kuris, teismo nuomone, taip pat turėtų atsakyti pagal ieškinį, nenurodymas neturėtų būti kvalifikuojamas kaip ieškinio trūkumas ir neturėtų būti taikomi tokio kvalifikavimo teisiniai padariniai (Klaipėdos apygardos teismo balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-652-265/2020). Taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo precedente yra pasisakęs: „kad, jeigu iš teismui pateikto ieškinio turinio nėra akivaizdu, kad ieškinyje turi būti nurodomi ir tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, tokių asmenų nenurodymas negali būti laikomas ieškinio trūkumu, sudarančiu pagrindą taikyti ieškinio trūkumų šalinimo institutą be kita ko, atsižvelgiant į tai, kad ir pats teismas gali asmenį įtraukti į bylą kaip trečiąjį asmenį“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-138-381-202). Tad atsižvelgiant į pateiktus išaiškinimus svarbu pastebėti, kad tokie precedentai padeda užtikrinti, kad procese būtų įgyvendinami ekonomiškumo ir koncentruotumo principai.

- 3) Teismas savo iniciatyva gali įtraukti trečiąjį asmenį į procesą. Atsižvelgiant į tai, kad, priešingai nei trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, suinteresuotam asmeniui be savarankiškų reikalavimų, vadovaujantis CPK, nėra suteikiamos ieškovo teisės ir pareigos. Tokiu atveju teismas, įtraukdamas trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, į procesą, nepažeidžia dispozityvumo principo. Nors ir nepažeidžiamas dispozityvumo principas, šis institutas susiduria su problema, jog praktikoje pasitaiko pavyzdžių, kai teismas įtraukia trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, į procesą, kai nėra glaudaus nagrinėjamos bylos ryšio su trečiojo asmens materialiosiomis teisėmis ir pareigomis arba kai teismas neįtraukia asmens į procesą, kadangi neidentifikuoja, kad bylos išsprendimas gali padaryti poveikį jų teisėms ir pareigoms. 2005 m. išleistame teisės vadovėlyje nurodomi keli nepagrįsti trečiojo asmens be savarankiškų reikalavimų įtraukimo į procesą pavyzdžiai. Vienas tokių – notaro įtraukimas į procesą tuo pagrindu, jog jis

patvirtino tarp bylos šalių sudarytą sandorį, tačiau nė viena šalių kaip ieškinio ar atsikirtimų pagrindo nenurodo kokių nors notaro kaltų veiksmų ar neveikimo, turėjusių reikšmės sandorio teisėtumui (Driukas, Valančius, 2005, p. 642). Analogišką pavyzdį galime rasti ir 2009 m. nagrinėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje, kurioje jokių teisiškai reikšmingu aspektu nepasisakyta dėl notaro, tvirtinusio buto privatizavimo sandorį, kurio dalis pripažinta negaliojančia apeliacinės instancijos teismo sprendimu, veiksmų, o padaryta išvada, kad pati ieškovė iš esmės suklydo sudarydama ginčijamą sandorį. Kasacinis teismas konstatavo, kad nėra pagrindo išvadai, kad kasaciniu skundu skundžiamas apeliacinės instancijos teismo sprendimas sukėlė sandorį tvirtinusio notaro teisėms ir pareigoms kokių nors teisinių pasekmių. Ne notaro veiksmai, atlikti tvirtinant sandorį, buvo bylos nagrinėjimo dalykas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-391/2009). Taigi toks trečiojo asmens be savarankiškų reikalavimų įtraukimas į bylą galimai padeda teisėjui apsaugoti, jog byloje priimtame sprendime būtų pasisakyta dėl visų asmenų, kurių materialines teises ir pareigas gali pakeisti šis sprendimas. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad teismas neidentifikavęs asmens glaudaus nagrinėjamos bylos teisinio ryšio su trečiojo asmens materialiosiomis teisėmis bei pareigomis ir įtraukęs asmenį į procesą, iš tiesų pažeidžia trečiųjų asmenų instituto ir civilinio proceso sistemos stabilumą, kadangi tokiu atveju sudaroma galimybė vilkinti procesą, atsižvelgiant į tai, kad trečiajam asmeniui, nepareiškiančiam savarankiškų reikalavimų, įstojus į procesą ir išreiškus teismui prašymą byla gali būti pradama nagrinėti iš naujo ir kad tokio asmens prijungimas prie proceso yra nepagrįstas, tai akivaizdžiai pažeidžia ekonomiškumo principą procese.

Kita praktikoje pasitaikanti problema, kai teismas neidentifikuoja glaudaus nagrinėjamos bylos ir trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, ryšio trečiojo asmens materialiosiomis teisėmis ir pareigomis. Vienas precedentų – kasacinio teismo pateiktas išaiškinimas į gautą skundą, kuriame pareiškėjai nurodė, kad pirmos instancijos teismui pateikė prašymą leisti jiems tiesiogiai dalyvauti civilinėje byloje ir pateikti argumentus bei įrodymus, kurie gali turėti įtakos pirmiausia civilinės, o vėliau ir administracinės bylų sprendimams. Pirmos instancijos teismas, atsižvelgęs į pareiškėjų prašymus, konstatavo: nagrinėjama byla yra didelės apimties, sudėtinga, joje keliami specifiniai audito įmonių atsakomybės klausimai, todėl pareiškėjų įtraukimas į bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų

reikalavimų, būtų perteklinis procesinis veiksmas, dėl kurio dar labiau užsitęstų bylos procesas, taip pažeidžiant civilinio proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principus, bankroto tikslus, be to, didėtų ir bylinėjimosi išlaidos. Taip pat kad nėra pagrindo spręsti, jog jos išsprendimas turės įtakos pareiškėjų materialiosioms teisėms ir pareigoms, nes ieškinio reikalavimai nesusiję su pareiškėjų teisių ir pareigų nustatymu. Aplinkybė, kad šioje byloje nustatytais faktais ir ištirtais įrodymais pareiškėjai galėtų remtis administracinėje byloje, teismo vertinimu, nesudarė pagrindo įtraukti į bylą juos trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų. Kasacinis teismas priešingai, atsižvelgęs į pareiškėjų pateiktus argumentus, dėl būtinybės juos įtraukti trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, nutarė: „Bylos aplinkybių kontekste sprendina, kad atsisakymas asmenis, kurių teisėms gali turėti įtakos bylos išsprendimas, įtraukti į tą bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, neatitinka jų teisės į tinkamą teismo procesą reikalavimo ir nepateisinamas pirmosios instancijos teismo nurodytais argumentais dėl bylos sudėtingumo, apimties, jos išnagrinėjimo operatyvumo, koncentruotumo, ekonomiškumo ir kt. Proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principų (CPK 7 str.) reikšmė ir jų taikymas negali būti absoliutinamas. Šioje byloje teismai, netenkindami pareiškėjų prašymo įtraukti juos į civilinę bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, ieškovės pusėje, netinkamai taikė CPK 5 straipsnio 1 dalį, 47 straipsnio 1 dalį, ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 14 punktą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-111-701/2018). Atsižvelgiant į aukščiau pristatytą teismo sprendimą, labai svarbu paminėti dar ir tai, jog nusprendimas dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų materialiuju teisių ir pareigų suponuoja absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindą (CPK 329 straipsnio 2 dalies 2 punktas). Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad teismo sprendimu šios proceso teisės normos prasme turi būti paveiktos nedalyvaujančio byloje asmens materialiosios teisės ir pareigos, be to, įtaka šioms teisėms ir pareigoms turi būti tiesioginė – sprendimu turi būti modifikuota asmens teisinė padėtis, t. y. nustatytos, pripažintos, pakeistos, panaikintos (ir pan.) materialiosios teisės ar pareigos. Tik kartu egzistuojant šioms dviem sąlygoms, gali būti konstatuotas aptariamas sprendimo negaliojimo pagrindas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-201-695/2018). Galima daryti išvadą, kad tokiu atveju, kadangi trečiasis asmuo, kuris nebuvo įtrauktas į procesą, apeliacijos teisės neturi, tad lieka vienintelis kelias – asmens teisė prašyti atnaujinti procesą CPK 366 str. 7 p. pagrindu. Procesas

gali būti atnaujintas tik tuomet, kai šituo sprendimu teismas nusprendė ne tik dėl ieškovo atsakovo teisių ir pareigų, bet tuo pačiu ir dėl trečiojo asmens, kuris apskritai į bylą nebuvo įtrauktas. Nėra reikalaujama, kad trečiasis asmuo būtų įvardytas, paprasčiausiai analizuojant priename išvadą, kad sprendimas turi reikšmės trečiojo asmens teisėms ir pareigoms (Mikelėnas, 2021).

Taigi apibendrinant galime padaryti išvadą, jog tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, gali įstoti į procesą savo iniciatyva arba būti įtraukti motyvuotu šalių prašymu, arba teismo iniciatyva. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad siekiant užtikrinti proceso ekonomiškumo ir koncentruotumo principų veikimą, svarbu, jog įgyvendinant trečiųjų asmenų institutą būtų laikomasi pagrindinių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotų taisyklių, kadangi priešingu atveju gali būti pažeisti ne tik aukščiau paminėti principai, bet ir vilkinamas procesas ir taip neužtikrinama asmenų teisė į teisminę gynybą.

3.3. Trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų dėl ginčo dalyko, procesinės teisės ir pareigos

Aptariant trečiųjų asmenų su savarankiškais reikalavimais teises ir pareigas, pirmiausia svarbu pabrėžti, kad, vadovaujantis CPK 47 str. 2 d., jie turi šalies procesines teises (įskaitant teisę į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą) ir procesines pareigas, išskyrus teisę pakeisti ieškinio pagrindą ir dalyką, padidinti arba sumažinti ieškinio reikalavimus, atsisakyti ieškinio, pripažinti ieškinį arba sudaryti taikos sutartį. Be to, jie neturi teisės reikalauti, kad teismo sprendimas būtų įvykdytas priverstinai. Atsižvelgę į šią CPK normą, galime matyti, kad priešingai nei asmenims, pareiškiantiems savarankiškus reikalavimus byloje, šie asmenys, nėra savo teisių ir pareigų atžvilgiu prilyginami ieškovui. Tai suponuoja, kad asmuo, įstodamas į procesą, turi pasirinkti, kurios iš bylos šalių pusėje jis veiks (CPK 47 str. 3 d.). Pasirinkus pusę, kurioje jis veiks bylos nagrinėjimo metu, asmuo negali veikti procese prieš šalies, kurios pusėje dalyvauja, interesus (CPK 47 str. 4 d.). Atkreiptinas dėmesys, kad, pagal kasacinio teismo suformuotą taisyklę, nuostata įtvirtinti draudimą trečiajam asmeniui, nepareiškiančiam savarankiškų reikalavimų, veikti procese prieš šalies, kurios pusėje jis dalyvauja, interesus reglamentuoja byloje trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų, jau įtraukto dalyvauti asmens teises ir nevertintina kaip nustatanti teisinį pagrindą teismui atsisakyti asmenį įtraukti į bylą trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-111-

701/2018). Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad ir veikimas procese prieš šalies, kurios pusėje yra trečiasis asmuo, interesus negali būti priežastis, leidžianti trečiąjį asmenį be savarankiškų reikalavimų pašalinti iš proceso, jei toks veikimas padės užtikrinti tinkamą trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, subjektinių teisių gynybą. Tačiau praktikoje egzistuoja problema, susijusi su pareiga trečiajam asmeniui pasirinkti pusę, su kuria procese dalyvaus. Atsižvelgiant į suformuotą antrinę teisės šaltinį, teismas, priimdamas ieškinį, kuriame pateiktas prašymas įtraukti trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, konstatavo, kad ieškovas pareikštame prašyme įtraukti suinteresuotą asmenį į procesą nenurodė, kurioje procesinėje pusėje (ieškovo ar atsakovo) trečiasis asmuo turi įsitraukti, tačiau iš prašymo motyvų ir ginčo turinio kasacinis teismas padarė išvadą, kad trečiasis asmuo trauktinas į procesą atsakovo pusėje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-448/2011). Analizuojant prieš tai paminėtą teismo nutartį, kyla net keli probleminiai klausimai: ar teismas, į procesą įtraukdamas trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, neturėtų atsiklausti trečiojo asmens, su kuria iš bylos šalių jis siekia veikti procese, taip pat ar teismas gali vadovautis vienos iš ginčo šalių nurodymu, prie kurios pusės turėtų prisijungti trečiasis asmuo. Magistro darbo autorės nuomone, teismas teisę apsispręsti, kurios iš ginčo šalių pusėje veikti, turėtų palikti į bylą įtraukiamam trečiajam asmeniui, kadangi priešingu atveju šalių įpareigotas veikti atitinkamojoje pusėje trečiasis asmuo gali būti nevalingai nukreiptas veikti prieš savo interesus, o tai iš esmės prieštarautų trečiųjų asmenų instituto vienam iš tikslų, tai yra padėti asmeniui apginti savo asmeninius interesus, nesukuriant papildomo teismo proceso.

Tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, priešingai nei nepareiškiantieji reikalavimų, procese gali dalyvauti siekdami patenkinti konkrečius reikalavimus, nesutampančius su nė vienos iš šalių reikalavimais, tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai asmuo, įtrauktas į procesą trečiuoju asmeniui, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų, teismo proceso eigoje supranta, kad jo reikalavimas, kuriuo siekia apginti savo interesus, iš esmės nesutampa su nė vienos iš ginčo šalių. Tokiu atveju trečiasis asmuo gali teismui pateikti prašymą į bylą įstoti trečiuoju asmeniui su savarankiškais reikalavimais. Nors toks procesinės padėties keitimas tiesiogiai nėra įtvirtintas CPK, atsižvelgus į susiklosčiusią teismų praktiką galima teigti, kad tokia galimybe trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, gali pasinaudoti. Vienas tokių pavyzdžių, kai asmenys ieškovo prašymu buvo įtraukti į bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, tačiau, teismui nutartimi

įtraukus asmenis į procesą, buvo pateiktas trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, ieškinys su savarankiškais reikalavimais (Telšių apylinkės teismo 2020 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-372-118/2020). Darytina išvada, kad teismas nutartimi priimdamas ieškinį patvirtina tokių asmenų statuso pakitimą procese. Tačiau problemą galime išvelgti tuo atveju, jei teismo procese trečiojo asmens ieškinys pareiškiamas prieš pat baigiamąsias kalbas. Tokiu atveju kyla rizika, kad nebus užtikrintas koncentruotumo principo įgyvendinimas, todėl teismas, atsižvelgęs į aplinkybes, turėtų svarstyti, ar priimti trečiojo asmens ieškinį, ar vis dėlto pateikti išaiškinimą dėl teisės pareikšti ieškinį bendrąja tvarka.

Svarbu pastebėti, kad momentas, nuo kurio trečiajam asmeniui, nepareiškiančiam savarankiškų reikalavimų, atsiranda galimybė naudotis CPK priskirtomis teisėmis ir pareigomis, yra, kai nagrinėjantis teismas byloje priima nutartį leisti asmeniui dalyvauti į procese (CPK 290 str.). Be bendrųjų teisių, numatytų CPK 42 ir 47 straipsniuose, svarbu pastebėti, kad trečiajam asmeniui, nepareiškiančiam savarankiškų reikalavimų, nesuteikiama teisė sudaryti taikos sutarties, tačiau, vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo precedentu byloje, teismas, tvirtindamas šalių sudarytą taikos sutartį, turi aiškinti, ar taikos sutartyje nustatytomis sąlygomis nepažeidžiamos trečiųjų asmenų teisės, taip pat ar tretiesiems asmenims pranešta apie tarp šalių sudarytą taikos sutartį ir ar ji pateikta. Atitinkamai, jeigu teismas, tvirtindamas šalių sudarytą taikos sutartį, neišsiaiškina, ar byloje nėra pažeidžiamos dalyvaujančių trečiųjų asmenų teisės, arba patvirtina taikos sutartį nedalyvaujant teismo posėdyje trečiajam asmeniui, kuriam nebuvo pranešta apie teismo posėdžio laiką bei vietą ir kuris nebuvo informuotas apie sudarytos taikos sutarties sąlygas, toks procesinės teisės normos pažeidimas pripažintinas pažeidžiančiu viešąjį interesą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-397/2006) ir trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, įgyja teisę skusti bylos šalių sudarytą taikos sutartį, jei ji jam nėra palanki (Mikelėnas, Nekrošius, 2020, p. 207).

Dar viena svarbi teisė, suteikiama trečiajam asmeniui be savarankiškų reikalavimų, tai teisė į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą (CPK 47 str. 2 d.). Realiame gyvenime pasitaiko atvejų, kai kitos šalys nenori įgyvendinti pareigos atlyginti bylinėjimosi išlaidas trečiajam asmeniui, nors šalies, su kuria trečiasis asmuo dalyvavo procese, naudai priimtas palankus teismo sprendimas. Tokius veiksmus pralaimėjusi bylos šalis grindžia tuo, kad teismas nebuvo įpareigojęs trečiojo asmens pateikti tripliką, tokį procesinį dokumentą nusprendė pateikti pats trečiasis asmuo, todėl kyla rizika, kad trečiasis asmuo ar jo atstovai gali pradėti piktnaudžiauti bylinėjimosi

išlaidų atlyginimo institutu. Tačiau kasacinis teismas savo motyvuose nurodo, kad, pirmosios instancijos teismui įgyvendinant savo diskreciją rengiantis nagrinėti bylą teisme, spręsti, kokie procesiniai veiksmai yra būtini atlikti tam, kad būtų įgyvendinta šios proceso stadijos paskirtis, nuo kurios tiesiogiai priklauso tolesnės bylos nagrinėjimas, ir nusprendus, kad yra svarbu gauti ne tik atsakovės, bet ir trečiojo asmens tripliką su atsikirtimais į ieškovių dublike nurodytus argumentus, taip pat nustatius, kad trečiasis asmuo savo procesinėmis teisėmis naudojosi sąžiningai, nagrinėjamos bylos atveju konstatuotina, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas iš ieškovės priteisti trečiajam asmeniui dalį bylinėjimosi išlaidų, patirtų rengiant ir teikiant į bylą tripliką, atlyginimo yra pagrįstas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. rugsėjo 2 d. nutartis Nr. e3K-3-226-943/2021). Taigi manytina, kad teismas yra saistomas teisingumo principo įgyvendinimo procese užtikrinimo. Minėtu atveju pasitelktos CPK reglamentuotos priemonės triplikui pateikti, siekiant įgyvendinti kuo aukštesnį objektyvumo lygį procese, negali būti prilyginamos trečiojo asmens galimybei piktnaudžiauti bylinėjimosi išlaidų institutu. Kalbant apie trečiųjų asmenų pareigą atlyginti bylinėjimosi išlaidas, galima teigti, kad ši pareiga išplaukia iš jų teisės į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Iki 2011 m. nebuvo tiesioginio įtvirtinimo įstatyme dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo tretiesiems asmenims, nepareiškiantiems savarankiškų reikalavimų (CPK 47 str. 2 d.), susiformavusioje teismų praktikoje nebuvo vieningos nuomonės šiuo klausimu (Simaitis, 2007, p. 372), tačiau, įstatyme tiesiogiai įtvirtinus tokią taisyklę, tai suponuoja, kad teismų praktika neturėtų išsiskirti šiuo aspektu.

Taigi apibrėžiant tai, kad tretiesiems asmenims be savarankiškų reikalavimų priešingai nei tretiesiems asmenims, pareiškiantiems savarankiškus reikalavimus, procese nėra suteikiamos specialiosios teisės, tad atitinkamai jiems neatsiranda ir su tokiomis teisėmis susijęs pareigų įgyvendinimas. Tačiau taip pat svarbu pastebėti, kad teismų praktikoje suformuotos taisyklės, tokios kaip teisė skųsti nepalankią taikos sutartį ar vykdyti atitinkamus proceso veiksmus ir pasiekus pergalę byloje su šalimi, kurios pusėje dalyvaujama, gauti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

IŠVADOS

Išanalizavus trečiųjų asmenų instituto civiliniame procese reglamentavimą ir instituto taikymo praktiką, galima daryti tokias išvadas:

1) Trečiųjų asmenų institutas nėra naujas kūrinys, normas, reglamentuojančias trečiojo asmens įsikišimą į civilinį procesą, galime rasti Kanonų teisės leidinyje bei tarpukario Lietuvoje galiojusiuose civilinio proceso įstatymuose. Analizuojant Lietuvos civilinio proceso kodeksą, įsigaliojusį 2003 m., ir jo normas, daugiausia atitinkančias UNIDROIT pavyzdinių principų nurodytas rekomendacijas, svarbu pastebėti, kad UNIDROIT principuose įtvirtintas tiesioginis teismo pasitarimas su proceso šalimis prieš į bylą įtraukiant trečiuosius asmenis nėra tiesiogiai reglamentuotas Lietuvos teisės aktuose. Taigi, tokių taisyklių nenumatymas iš dalies apsunkina procesą, nes proceso šalims nesuteikiama proga pateikti argumentus ir prarandama galimybė, atsižvelgus į šalių pateiktą argumentuotą poziciją, priimti objektyvų sprendimą, nulemsiantį trečiojo asmens teises, taip pat kelia klausimą, ar teismo priimtas vienašalis sprendimas nepažeis suinteresuotų asmenų teisių.

2) Teismo pareiga tinkamai identifikuoti, ar į procesą siekiančio įstoti trečiojo asmens teises ir pareigas bei nagrinėjamą bylą sieja pakankamas (glaudus) ryšys, kadangi teismas, nenustatęs glaudaus ryšio, nors praktiškai toks ryšys egzistuoja, arba identifikavęs tokį ryšį, nors toks ryšys neegzistuoja, iš esmės gali sutrikdyti civilinio proceso sistemos stabilumą, nes į procesą gali įsikišti arba būti prijungiami asmenys, kurių teisių ir pareigų teismo sprendimas niekaip nepaveiks. Tad būtų pažeidžiamas civilinio proceso ekonomiškumo principas, atsižvelgiant į tai, kad bylos nagrinėjimo išlaidos ir terminai gali ilgėti dėl atitinkamo trečiojo asmens teisių įgyvendinimo procese. Priešingu atveju, į procesą neįtraukus asmens, kurio teisės ir pareigos pakankamai glaudžiai susijusios su nagrinėjama byla, taip pat jei bylos išsprendimas iš esmės turės įtakos asmens teisėms ir pareigoms, trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, teisės bus apribotos – asmuo neturės galimybes pareikšti ieškinio bendrąja tvarka ir taip apginti savo teises. Atsižvelgiant, kad tokia sprendime būtų pasisakyta dėl asmenų teisių ir pareigų, kurie nedalyvavo teismo procese, tai suponuoja absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindą pagal CPK 329 str. 2 d. 2 p. Tad tokiu sprendimu iš esmės gali būti sutrikdomas civilinio proceso teisės stabilumas, nes dėl teismo neidentifikuotų suinteresuotų asmenų teismo sprendimas netenka galios.

3) Įstatymas tiesiogiai nenustato, kokiais pagrindais kiekvienos rūšies trečiasis asmuo turi galimybę įstoti į ginčą, vykstantį tarp proceso šalių. Analizuojant įstatymų bazę bei teismų precedentes, abiejų rūšių trečiųjų asmenų įstojimo pagrindus ir tvarką, atkreiptinas dėmesys į trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus procese, kadangi jų prilyginimas ieškovams suponuoja taisyklę, kad jie į procesą gali įstoti tik savo valia ir negali būti įtraukti ginčo šalių ar teismo iniciatyva. Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai teismas įtraukia trečiąjį asmenį, pareiškiantį savarankiškus reikalavimus, į civilinį ginčą savo valia ir taip pažeidžia vieną pagrindinių civilinio proceso – dispozityvumo – principą, kitaip sakant, priverčia asmenis įsitraukti į procesą, neatsižvelgdamas į asmenų valią.

4) Tretieji asmenys, vadovaujantis CPK 46 str. 1 d. ir 47 str. 1 d., gali įstoti į procesą iki baigiamųjų kalbų pradžios. Atsižvelgiant į šią normą, teismų praktikoje suformuota taisyklė, kad, ieškinyje nenurodžius visų suinteresuotų bylos baigtimi asmenų, tai negali būti laikoma ieškinio trūkumu, dėl šios priežasties nėra taikomas ieškinio trūkumų šalinimo institutas. Taigi, darytina išvada, jog toks reguliavimas padeda užtikrinti ekonomiškumo ir koncentruotumo principo įgyvendinimą procese. Tačiau galima išvelgti ir pavojų, jei šalys imtų piktnaudžiauti tokia suformuota teismo taisykle ir sistemingai dėl vienokių ar kitokių priežasčių nurodytų ieškiniuose suinteresuotų asmenų. Tad tokiu reguliavimu didinama teismo našta, kadangi teismas kiekvienu atveju turėtų itin atidžiai įvertinti suinteresuotų asmenų galimybę įstoti į procesą, siekdamas užtikrinti civilinio proceso sistemos stabilumą.

5) CPK 47 str. 3 d. nurodo, kad trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, įstodamas į procesą turi pasirinkti šalį, kurios pusėje veiks proceso metu. Analogiškai asmenys, pateikę prašymą asmenį įtraukti į procesą suinteresuotu asmeniu, turi nurodyti, kurios šalies (ieškovo ar atsakovo) pusėje trečiasis asmuo veiks. Tačiau iš suformuotos teismų praktikos galime matyti, kad toks įstatyme įtvirtintas reguliavimas praktiškai neveikia, kadangi trečiasis asmuo įstodamas tiesiogiai nenurodo, kurios šalies pusėje veiks, analogiškai ir proceso šaliai pateikus prašymą įtraukti asmenį į procesą. Pagal suformuotą jurisprudenciją, teismas, savarankiškai atsižvelgęs į nurodytus motyvus ir ginčo turinį, konstatuoja, kurioje pusėje veikia trečiasis asmuo. Teigtina, kad tokia praktika parodo, jog CPK 47 str. 3 d. numatyta taisyklė praktikoje neveikia.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Tarptautiniai teisės norminiai aktai

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. (1950) Valstybės žinios, 1995, 40-987.

Nacionaliniai teisės norminiai aktai

2. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). Valstybės žinios 33-1014
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). Valstybės žinios 74-2262
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). Valstybės žinios 36-1340

Užsienio valstybių teisės aktai

5. *French code of civil procedures* (2005). Prieiga per internetą: https://allowb.org/acts_pdfs/CPC.pdf.
6. *Zivilprozessordnung, German code of civil procedures* (2005). Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html.

Specialioji literatūra

7. ALI/UNIDROIT Working Group on Principles and Rules of Transnational Civil Procedure, *Principles of Transnational Civil Procedure Appendix: Rules of Transnational Civil Procedure* (A Reporters' Study). (2005) UNIDROIT, Rome. Prieiga per internetą: <https://www.unidroit.org/english/documents/2005/study76/s-76-13-e.pdf> .
8. Andrews N. (2012). *Fundamental Principles of Civil Procedure: Order Out of Chaos*, University of Cambridge, UK, p. 21. Prieiga per internetą: http://www.newbooks-services.de/MediaFiles/Texts/3/9789067048163_Excerpt_001.pdf.
9. Driukas A., Valančius V. (2005). *Civilinis procesas: teorija ir praktika I tomas*. Teisinės informacijos centras. p. 552-559, p. 615-661.

10. Kavaliauskienė G. (2020). *Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos*. Daktaro disertacija.
11. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. (2003). *Civilinio proceso teisė*. Vilnius: Justitia.
12. Miežytė E., *Proceso atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese*. Magistro darbas.
13. Mikelėnas V., Nekrošius V., Tamošiūnienė E., Vėbraitė V., Driukas A., Simaitis R., Laužikas E., Brazdeikis A., Barkauskas S. (2020). *Civilinio proceso teisė. Bendroji dalis. I knyga*, p. 203-208. Vilniaus universiteto leidykla.
14. Mikelėnas V. (1997). *Civilinis procesas. Pirmoji dalis.*, p. 184-189. Justitia.
15. Oberhammer P., Domej T. (2005). *European Traditions in Civil Procedure*. Interseria Antwerpen – Oxford, p.103. Prieiga per internetą: [https://www.academia.edu/15515412/European Traditions in Civil Procedure](https://www.academia.edu/15515412/European_Traditions_in_Civil_Procedure).
16. Simaitis R. (2007). *Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese*, p. 369-372. Justitia.
17. Storme M. (1994) *Approximation of Judiciary Law in the European Union*, p. 67.
18. Valančius V., Nekrošius V., Mikelėnas V., Laužikas E., Driukas A. (2004) *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. I dalis. Justitia.

Teismų praktika

Lietuvos teismų praktika

19. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-81/2004
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-397/2006
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-457/2006.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-158/2008.

23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje 3K-7-161/2009.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-391/2009
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-21/2010.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-448/2011.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-282/2012.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 15 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-429/2014.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111/2018.
30. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-111-701/2018.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-201-695/2018.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-182-916/2020.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis byloje Nr. .3K-3-175-1075
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-138-381-2021.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. rugsėjo 2 d. nutartis Nr. e3K-3-226-943/2021.
36. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. birželio 20 d nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1916/2011.
37. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. Nr. 2-2041/2011.

38. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-675/2013.

39. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1563/2013.

40. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1372-330/2016.

41. Klaipėdos apygardos teismo balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-652-265/2020.

42. Telšių apylinkės teismo 2020 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-372-118/2020.

Kiti šaltiniai

43 . Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso I-III dalių projekto (2001). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.147584>.

44. Code of Canon law (1587 -1597 m.). Prieiga per internetą: https://www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/eng/documents/cic_lib7-cann1501-1670_en.html#TITLE_V.

45. Legifrance. *Le service public de la diffusion du droit* (2007). Prieiga per internetą: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000017727195/>.

46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 12 d. konsultacija Nr. A3-98.

47. Nacionalinės teismų administracijos „Įsakymas dėl Lietuvos Respublikos teismų viešųjų elektroninių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“. (2015). TAR 14291.

SANTRAUKA

Tretieji asmenys civiliniame procese

Šiame darbe pateikiama trečiųjų asmenų instituto reglamentavimo analizė Lietuvos bei Vakarų Europos valstybėse. Analizuojami reglamentavimo taikymo probleminiai aspektai atsižvelgiant į suformuotą Lietuvos teismų praktiką. Siekiant tinkamai apibrėžti trečiųjų asmenų statusą aptariamos tretiesiems asmenims tenkančios teisės ir pareigos, įsikišimo į procesą tvarka ir pagrindai. Darbe nagrinėjama kiekviena trečiojo asmens instituto rūšis atskirai: tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus ir tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, atskleidžiamos pagrindinės savybės padedančios atskirti trečiuosius asmenis nuo kitų byloje dalyvaujančių asmenų.

Darbe atlikta analizė rodo, jog Lietuvos civilinio proceso sistemoje įtvirtintas trečiųjų asmenų institutas atsižvelgiant į tarptautiniame lygmenyje numatytas pavyzdines taisykles neatsilieka nuo bendrųjų tendencijų, tačiau tam tikras taisykles, tokias kaip pasitarimą su proceso šalimis prieš įtraukiant trečiąjį asmenį į procesą, būtų vertinga integruoti į Lietuvos civilinio proceso sistemą. Taip pat nacionalinės teisės normų ir teismų praktikos analizė parodo, itin svarbią teismo pareigą tinkamai identifikuoti trečiojo asmens teisių ir pareigų ryšį su nagrinėjama byla, taip pat, būtinumą teismui vadovautis dispozityvumo principu įtraukiant trečiąjį asmenį pareiškiantį savarankiškus reikalavimus į procesą. Galiausiai, teismų suformuota praktika padeda identifikuoti, jog norma nustatanti būtinybę trečiajam asmeniui, nepareiškiančiam savarankiškų reikalavimų pasirinkti bylos šalį, kurios pusėje veiks procese, praktiniu lygmeniu nėra įgyvendinama. Taip pat teigtina, kad kasacinio teismo suformuotos taisyklės siekiant užtikrinti koncentruotą ir ekonomišką proceso veikimą, kai kuriais atvejais gali padidinti teismų krūvį.

SUMMARY

Third Parties in Civil procedure

This paper presents an analysis of the regulation of the institute of third parties in Lithuania and Western Europe. Problematic aspects of the application of regulation are analyzed taking into account the established case law of Lithuanian courts. To properly define the status of third parties, the rights and obligations of third parties as well as the procedure and grounds for intervening in the proceedings are discussed. The paper examines each type of third-party institute separately: third parties who make independent claims and third parties who do not make independent claims. It outlines the main features that help to distinguish third parties from other persons involved in the case.

The conducted analysis shows that the institute of third parties established in the Lithuanian system of civil procedure does not lag behind the general tendencies according to the international rules, but it would be valuable to integrate certain rules, such as consultation with third parties into the Lithuanian civil procedure process system. The analysis of national law and case law also shows the crucial duty of the court to properly identify the connection between the rights and obligations of a third party and the case, as well as the need for the court to follow the principle of dispositivity when involving a third party in independent proceedings. Finally, the case law of the courts helps to identify the fact that a rule which imposes a need on a third party who does not make an independent claim to choose the party on whose side to act in the proceedings is not practicable. It should also be noted that the rules established by the Court of Cassation to ensure the concentrated and economical operation of the proceedings may in some cases complicate the work of the courts.